

МАЪНАВИЯТ КИМГА КЕРАК?

Бу ҳақда аввал ҳам ёзган эдим. Билмадим, маънавият сўзини ва унинг моҳиятини тушуниб олгунимча яна қанча ёзаман.

Эсингиздами, бундан уч йиллар олдин соғлиқни сақлаш вазирининг ўринбосари Элмира Боситхонова бир нутқида бозорчи хотинларда маънавият бўлмади, деган фикрни айтиб маломатларга қолиб кетганди. Шунда «Маърифат» тарғибот жамияти аъзоси Феруза Азимова танқидларга муносабат ўлароқ шундай чиқиш қилган эди:

«Маънавият» ўзи нима ва нима учун керак? Ким учун керак? Қачон ва қаерда керак? Маънавият – очлик, йўқчиликка гўзал сабрни, жаҳлу нафсни тийиш ва енгишни, хуллас барча иллатларга қарши тура олишни кўрсатади, ўргатади. Уни чин маънода, борлиғича ҳис қила олмайдиганлар, англаб етмаганларгина инкор этади, паст баҳо беради, аҳамиятсиз кўради.

Э.Боситхонованинг озгина силлиқланмасдан ошкор этилган фикрида айнан «маънавият» сўзи иштирок этгани учун ҳам турлича талқин этилмоқда, мунозарага учрамоқда. Жиддийроқ қаралса, мамлакат хотин-қизларининг ҳимоячиси бўлган бу раҳбар аёл аслида «Бозорчи аёлларда маърифат йўқ, маънавият йўқ. У бозорчи. Шу сўзга мос бўлмаслиги учун Хотин-қизлар кўмитаси нима қилди? Мен топширик бердим, бозорда Хотин-қизлар кўмитасининг бошланғич ташкилотини тузасизлар, бозорда алоҳида хона қилиб беради. Бозорда ишлайдиган аёлларни ўша ташкилот хонасига олиб кириб, маърифий суҳбатлар ўтказилади», дея ўзига хос ва мос ташаббус билан чиққанлигининг нима-си ёмон, кўркинчли ва ваҳимали. Ушбу фикрлар билан худдики, мамлакат бозорларини сел босди... Жиддийроқ, таҳлилий қаралса, бундай ёндашувга эҳтиёж ва зарурат юқори ҳам ҳатто».

Биз ҳам маънавиятга эҳтиёж юқори эканлигини инкор қилмаймиз, аммо маънавият фақат бозорчи аёлларга керакми эди? Қолаверса, ушбу ташаббус бозорларда қандай давом эттирилмоқда?

Майли, маънавиятли инсон қотиллик қилмайди, шунинг учун ҳам маънавиятли бўлмоқ керак деган ғояни илгари сурайлик, лекин биз маънавият деб қанча кўп гапирганимиз билан қотилликлар камаймаяпти.

Тўғри, маънавиятли одам бориға қаноат қилади, шукр қилади. Лекин адолатсизликка шукр қила оладими? Агар у ростдан ҳам маънавияти етук инсон бўлса? Ўйлаб қарасам, маънавият фақат оддий халқ учун керакдек. Оддий халқ сабр қилиши керак, оддий халқ шукр қилиши керак, оддий халқ яхши яшаш учун йўл қидириши керак.

(Давоми 5-саҳифада)

Жаҳолатга қарши маърифат

“СЕН КЎКСИМГА ОТДИНГ ЙИГИРМАНЧИ ЎҚ”

(тўртинчи мақола)

Зўравонлик, зулм асосига қурилган усуллар ҳақида ўтган сафар тўхталгандик. Яна ҳужжатлар “тилга” киришни истади. Азбаройи масала моҳиятига чуқурроқ кириб борганим сайин тарих “ингроқлари” ни эшитта бошладим. Қулогимни бекитсам, юрагимда сас берди. Юрагимга қўлимни қўйсам руҳимда сас бергандек бўлди.

Мазлумлар қонидан тарихда доғ бўлиб қолган воқеликлар йўл кўрсата бошлади. Бу йўлга кирдингми, адашишга ҳақкин йўқ, дейди воқеликлар.

Авар шоири Расул Ҳамзатов шўролар чўп-чагига ишониб, озодлик учун курашган буюк аждоди Шомил ҳақида шеър битганига қаттиқ пушаймон бўлади. “Шомил – Англия ва Туркия жосуси бўлган, унинг мақсади миллатлар ўртасига нифоқ солиш эди. Мен шундай қарор чиқарилган уйга ва унинг эгасига ишондим. Ўшанда ўзимизнинг Шомилни фош қилувчи шеърим ёзилди” дейди машҳур шоир (“Менинг Доғистоним” китоби, 66-бет). Мафкура тўқиган эртақка чалғиб, билмай айтган ёмон сўзи учун нафақат қилич тутган одамдан, балки бутун доғистонликлардан кечирим сўрайди.

(Давоми 6-саҳифада)

Юрт қайғуси

ЎЗЛИГИНИ АНГЛАГАН ХАЛҚ ЮТҚАЗМАЙДИ

Из қизил салтанат ҳукмронлиги замонида ўз давлатчилиқ тарихимизни унинг сиёсатига хос ва мос тарзда ўргандик. Сохталаштирилган бу таърих тарихни шундай ўқиб-ўрганишга мажбур бўлдик. У асосан Ўзбекистоннинг 1924 йилда ташкил этилганлиги, ер майдони қанчалиги, халқ ҳоли сони, неча миллат вакиллари истиқомат қилиши, бойлиги, қайси республикалар билан ҳамоҳушлиги, иккинчи жаҳон уруши галабасига қўшган ҳиссаси сингари ҳақиқий тарихимиздан татоман йироқ бўлган қуруқ рақамлардан иборат бўлди.

Хўш, бундан олдин ўзбек миллати ва унинг давлатчилиги бўлмаганми? Бўлган! Ҳавас қилса арзиғулик бўлган. Бу шўролар сиёсати туфайли етмиш йилдан зиёдроқ ошкор қилинмади. Миллий давлатчилигимизнинг бой тарихи ғуборлар остида сақланиб, халқимиздан сир тутиб келинди. Тўғрироғи, асл тарихимизни билишга йўл қўйилмади. Ҳақиқий тарихимиз битилган ноёб асарлар пинҳона йўқ қилинди. Бизнинг онгу шууримизга марксизм-ленинизм ғоялари билан суғорилган тарих сингдиришга зўр берилди. Шу боис тарихга бағишланган дарсликлар, илмий-оммабоп рисолаю китоблар, ёзилган диссертациялару матбуотдаги мақолалар Маркс, Энгельс, Ленин асарлари, партия съезди ва пленумлари маърузаларидан олинган иқтибосларга тўлиб-тошар, айтиладиган гап ана шу дохийлар фикрлари билан безатилар, асосланар, бунинг устига қандай тадбир бўлмасин, унда сўзланадиган нутқ ҳам худди шу тарзда тайёрланар, бусиз минбарга чиқиш амримаҳол эди. Шўролар давлати учун бундай зуғумли сиёсат юритиш жиловни бермасликнинг асосий йўли ҳисобланар, шу сабабли шўро тузуми оммавий ахборот воситалари орқали туну-кун кўқларга кўтариб мақталар, ҳар бир совет “граждани”нинг вужуд-вужудига жо этишга ҳаракат қилинар, Кремлдаги даҳоларнинг бундай ҳукмронликка ҳеч қачон путур етмайди, деб ўйлашлари хатти-ҳаракатларида кўриниб турарди.

Аммо, орадан етмиш тўрт йил ўтиб, донишманд халқимизнинг ҳақиқат эгилади, лекин синмайди деган ҳикмати бор бўйи билан намоён бўлиб, шўролар тузумини чок-чокидан сўкиб юборди. Ўзбекининг кафтига МУСТАҚИЛЛИК деб аталмиш буюк неъмат кўниб, унинг асрий орзу-армонини рўёбга чиқарди. Миллатимизнинг эгилган қадди ва қадри осмон қадар юксалди. Ва ниҳоят, шўролар манфаатига хизмат қилган сохта тарихдан ҳам бутунлай қутилдик.

(Давоми 4-саҳифада)

ТАБИАТНИ АСРАШ — ИНСОНИЯТНИ АСРАШ ДЕМАК

Юртимизнинг гўзал табиати, мусаффо ҳавоси, зилолдек тиник ва шифобахш сувлари ҳар қандай кишини ўзига мафтун этади. Айниқса, табиат бағридан униб чиққан ҳар бир гиёҳ, ҳар бир дарахт ўзига хос бир оламдир.

Она Ер, зилол сув, мусаффо ҳаво, гўзал табиатни асрашга, улардан оқилона фойдаланиш, флора ва фауна олами асраб-авайлаш, бетакрор гўзалликни келажак авлодга бус-бутунлигича етказишга ҳар биримиз масъулмиз.

Шу боис, табиатнинг ноёб флора ва фаунасини муҳофазалаш, бундай ҳудудларни кенгайтириш мақсадида юртимизда 11 январь — Қўриқхона ва миллий боғлар куни сифатида кенг нишонланади.

Халқаро ҳуқуқ нормаларига кўра, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар тизимини ривожлантириш, уларни бошқариш ва бутлигини сақлаш ҳамда самарали фаолият юритишини таъминлаш ҳар бир давлатнинг биринчи даражали вазифаси сифатида эътироф этилган.

Сўнгги йилларда республикада ўзига хос, ноёб, қимматли табиий объектларни ва мажмуаларни, ўсимликларнинг ва ҳайвонларнинг ирсий фондини сақлаб қолиш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Асосийси, табиатни муҳофаза этишга йўналтирилган ушбу тоифали табиий ҳудудлар майдонини кенгайтириш ва ривожлан-

тириш давлат сиёсати даражасига олиб чиқилди.

Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни бошқариш бўйича муносабатларни тартибга солишчи мустаҳкам ташкилий-ҳуқуқий асослар яратилди. Хусусан, “Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар тўғрисида”ги қонун мазкур ҳудудларни ташкил этиш, бошқариш ва кенгайтириш билан боғлиқ ҳуқуқий асосларни белгилаб бермоқда.

Қонун талабларига асосан муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг янги турлари — ландшафтларни, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини, шу жумладан Ўзбекистон Республикасининг Қизил китобига киритилган ноёб ва йўқолиб бораётган турларини, бошқа табиий объектлар ва мажмуаларни сақлаб қолиш ва қайта тиклашга, шунингдек, экологик муҳитни яхшилаш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланишни таъминлашга қўмақлашадиган давлат биосфера резерватлари, мажмуа (ландшафт) буюртма кўриқхоналар яратилди.

Бугунги кунда Ўзбекистоннинг муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлари тизимида 8 та давлат кўриқхо-

налари, 2 та давлат биосфера резервати, 3 та миллий табиат боғи, 10 та давлат буюртма кўриқхоналари, 6 та табиат ёдгорликлари, 3 та ёввойи ҳайвонларни кўпайтириш бўйича питомниклар, республика ҳудудидан оқиб ўтувчи 8 та дарёларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, республика ҳудудида жойлашган халқаро аҳамиятга эга бўлган сувботқоқ жойлари рўйхатга киритилган 2 та кўллар қиради.

2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепциясида ушбу мақомга эга ҳудудларни ривожлантириш асосий стратегик йўналишлардан бири сифатида қайд этилган.

Концепция доирасида мамлакатимизда олиб борилган ушбу янгиликлар натижасида муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар майдони мамлакат умумий майдонининг 8,3 фоизига етказилди. Ваҳоланки, бу кўрсаткич 2017 йилда 5,2 фоизни ташкил этган.

Шунингдек, концепцияда трансчегаравий кўриқланадиган табиий ҳудудларни ташкил этиш назарда тутилган бўлиб, ушбу майдонларни

ташкил этиш нафақат миллий манфаатларимиз, балки минтақа давлатлари манфаатлари учун ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Шу жиҳатдан, бугун халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатимиздаги мавжуд муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларга юқори баҳо берилмоқда. Хусусан, 2021 йилда Қуйи Амударё биосфера резерватини ЮНЕСКОнинг Бутунжаҳон биосфера резерватлари тармоғига киритилиши бунинг ёрқин намунаси.

Хулоса ўрнида айтганда, мамлакатимизда муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни ривожлантириш борасида олиб борилаётган ислохотлар юртимизда экологик барқарорликни таъминлаш, фуқароларимизнинг Конституциямизда белгиланган қулай атроф-муҳитда яшаш ҳуқуқи ва эркинликларига хизмат қилади.

Моҳира ХОДЖАЕВА,
Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг депутати,
Ўзбекистон Экологик партияси фракцияси аъзоси

ДЕМОКРАТИЯ фаол фуқаролар ҳамда давлат билан ҳамкорликда барпо этилади

Ҳар бир демократик давлат ўз тараққиётига бир қанча омилар асосида эришади ва такомиллашади. Демократлашув жараёни узоқ давом этувчи ҳамда эволюцион хусусиятга эга сиёсий жараён ҳисобланади. Янги Ўзбекистон барпо этишнинг асосий зарурияти, аввало, давлат ва жамият ҳаётида фуқаролар ва давлатнинг ўзига хос бирдамлиги, фуқаролик жамиятининг барча хусусиятларини ўзида мужассам этиши билан боғлиқ.

Бунда тарихий хусусиятлар, миллий қадриятлар ҳамда фуқароларнинг сиёсий онги ва сиёсий маданияти даражаси етакчи аҳамият касб этади. Шу билан бирга, давлат ва жамият ўртасидаги ҳамкорликни таъминлашнинг асосий шарт сифатида сиёсий институтлар алоҳида ўрин тутаяди. Маълумки, янги жамиятларни барпо этиш ҳамда сиёсий модернизация жараёнларининг самараси фуқароларнинг сиёсий фаоллиги ва сиёсий маданияти даражасини юксалтириш, мамлакатда таълим сифати ва аҳоли саводхонлиги даражасини ошириш, мавжуд сиёсий институтлар фаолияти ва фаоллиги орқали намоён бўлади.

Юқоридагиларнинг амалийлигини таъминлашда ҳар йилги Давлат дастурлари муҳим аҳамият касб этади. Бу йилги Давлат дастурининг асосий ва муҳим жиҳатлари, аввало, қўйилган мақсадларни амалга оширишнинг аниқ механизмлари шакллантирилганлиги билан ажралиб туради. Давлат дастурида қўйилган мақсадларни

амалга ошириш механизмлари аниқ, пухта эканлиги билан изоҳланади. Уларнинг орасида давлат ва жамиятнинг асосий икки қаноти сифатида сифатли таълим ва давлат бошқаруви соҳасини янада оптималлаштириш масаласи етакчи ўрин эгаллайди.

Давлат дастурида мамлакатимиз таълим тизимини такомиллаштириш бўйича қуйидагилар назарда тутилмоқда:

таълим сифатини янада яхшилаш механизмларини такомиллаштириш ва бунда илғор соҳа тажрибаларини жорий этиш;

тармоқнинг малака кенгашлари, халқаро экспертлар билан тегишли касб ва лавозимларнинг малака даражаларини қайта кўриб чиқиш ва ривожлантириш;

машгулотларнинг халқаро стандарт классификацияси асосида Миллий классификацияни ишлаб чиқиш ва Ўзбекистонда соҳага фуқароларни кенг жалб этиш;

ЮНЕСКО тавсиялари асосида профессионал таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш ва жамоатчилик билан биргаликда амалга ошириш;

Оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган 75 минг нафар ишсиз хотин-қизларни давлат ҳисобидан меҳнат бозорида талаб юқори бўлган касб-хунарларга ўқитиш;

2023 йил 1 сентябрга қадар Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида малакали хорижий экспертларни жалб қилган ҳолда Европа касбий таълим ва касбга ўқитиш сифатини таъминлаш (EQAVET, 2015 йил 14 январдан буён фаолият кўрсатади, таркибида Франция, Германия, Россия, Швейцария ва Австрия каби давлатлардан соҳага доир мутахассислари мавжуд) тизими талабларига тўлиқ жавоб берадиган 1 тадан намунавий профессионал таълим муассасаси фаолиятини йўлга қўйиш;

болаларни сифатли мактабгача таълим билан қамраб олиш кўламини ошириш орқали қамров даражасини 92 фоизга етказиш;

“Педагог ходимнинг мақоми тўғрисида”ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш.

Давлат грантлари: 180 дан ортиқ лойиҳалар амалга оширилади

Юртимизда давлат ва жамият қурилишида нодавлат нотижорат ташкилотларининг роли ҳамда ўрни кун сайин ошиб бормоқда. Фуқаролик жамияти институтлари давлатнинг ижтимоий шериги сифатида аҳоли кенг қатламларининг ижтимоий ва иқтисодий фаоллигини қўллаб-қувватлашга, ислохотлар самарадорлигини таъминлашга, демократик ўзгаришлар жараёнига янада кенг жалб қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Айниқса, аҳолининг кенг қатламларини моддий ва маънавий эҳтиёжларини кондиритиш ҳамда долзарб муаммоларни самарали бартараф этишда ННТ ва фуқаролик жамиятининг муносиб ўрни бор.

Бу ҳақда Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини (ННТ) ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди маблағларини бошқариш бўйича бўлиб ўтган Парламент комиссиясининг навбатдаги йиғилишида алоҳида таъкидланди. Йиғилишда Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фондининг жамиятдаги энг муҳим долзарб муаммоларни ҳал қилишда ННТ ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш Дастури Парламент комиссияси томонидан кўриб чиқилди.

Дастурга кўра, 2022-2026 йилларда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида белгиланган мақсадга эришишда, “Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили” Давлат дастури ижросини таъминлаш муҳим вазифа сифатида белгиланди. 2023 йил ННТ ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг дастур ва лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш учун мамлакат бюджетидан 226,5 млрд. сўм маблағлар ажратилган. Бу ўз навбатида жорий йилда ННТ ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг 1000 дан ортиқ дастур ва лойиҳаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш имкониятини яратади. Шу боис, Парламент комиссияси йиғилишида ННТ ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг дастур ва лойиҳаларига ажратиладиган маблағлар аниқ натижага йўналтирил-

ган бюджет тамойили асосида очик танловлар орқали амалга оширилиши қатъий вазифа этиб белгиланди. Хусусан:

Давлат грантлари шаклида 17 млрд. сўмлик 180 дан ортиқ лойиҳаларамалга оширилади.

Мазкур лойиҳалар, хотин-қизлар ва ёшларнинг бандлигига кўмаклашиш, ислохотларнинг мазмун-моҳиятини аҳолига етказиш,

таълим сифатини ошириш, маънавий муҳитни соғломлаштириш, радикаллашув, мутаассиблик ва ёт ғоялар таъсирига қарши курашиш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, энергия ресурсларидан оқилона фойдаланиш, камбағалликни қисқартириш, соғлиқни сақлаш, экология соҳаларида жамоатчилик назоратини кучайтиришга ҳамда таъсирчан ташаббусларни қўллаб-қувватлашга йўналтирилади.

Давлат ижтимоий буюртмаси шаклида давлат органларининг таъ-

лим сифатини ошириш, маданият, соғлиқни сақлаш, экология ва энергия ресурсларидан оқилона фойдаланиш, қурилиш, коммунал хўжалиги, камбағалликни қисқартириш ва бандлик каби соҳалардаги жамоатчилик назоратини кучайтиришга ҳамда таъсирчан ташаббусларни қўллаб-қувватлашга йўналтирилган буюртмаларини молиялаштириш учун 18 млрд. сўмга қўллаб қувватланади.

Давлат субсидияси шаклида жамоат ташкилотларининг устав фаолияти ва йиллик иш режасини бажаришга 191 млрд. 490 млн. сўм йўналтириш белгиланди.

Субсидиянинг амалга оширилиши Янги Ўзбекистон тараққиёти

лардан фойдаланишни ўргатиш бўйича ишлар ташкил этилади

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ижтимоий ҳимояга ва ёрдамга муҳтож аҳоли қатламларини моддий қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлари тўғрисидаги” Қарор ижросини таъминлаш орқали аҳолига ижтимоий хизматлар кўрсатишни сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқишга, ногиронлиги бўлган шахсларни жамиятга ижтимоий мослашишига кенг имкониятлар яратишга эришилади.

Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш, ижтимоий ёрдам кўрсатиш, жамиятда ўз ўрнини топишга кўмаклашиш борасида ишларни ташкил этиши учун Ўзбекистон кўзи ожизлар, қарлар, ногиронлар жамиятлари, ногиронлар ассоциацияси ва уларнинг вилоят, шаҳар ва туман бўлимларига давлат субсидияси ажратилди.

Мазкур вазифага Қорақалпоғистон Республикаси Жўкорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар кенгашлари ҳузуридаги Ижтимоий шериклик бўйича жамоат комиссиялари ва жамоат фонлари кенг жалб қилинади ҳамда улар томонидан молиялаштирилади. Парламент комиссияси аъзолари ва Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фонди томонидан услубий кўмақлар кўрсатилади.

Парламент комиссияси томонидан “Жамиятда ва оилада соғлом ижтимоий-маънавий муҳитни таъминлаш” ва “Аҳолини тадбиркорликка кенг жалб қилиш” мавзуларида давлат грантлари ажратиш учун биринчи ва иккинчи танловларни эълон қилиш тасдиқланди. Танловлар Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фонди томонидан жорий йилнинг 27 февралдан 31 мартгача бўлган муддатда ўтказилиши белгиланди.

Парламент комиссияси кун тартибдаги бошқа масалаларни ҳам кўриб чиқди ва тегишли қарорларни қабул қилди.

Ўз мухбиримиз

ЎЗЛИГИНИ АНГЛАГАН ХАЛҚ ЮТҚАЗМАЙДИ

(Боши 1-саҳифада)

Олимларимиз буюк тарихимизни яратишга астойдил бел боғлаб, бу улуғ ишни дунёни хайратга соладиган қилиб уддаладилар. Миллий давлатчилигимиз тарихининг серқирра илдизлари юз кўрсатиб, илм-фан, маънавият ва маърифатимиз чироқлари чарақлаб ёнди. Халқимиз, миллатимиз ўзининг бой тарихи орқали ўзлигини англай бошлади.

Тарих ўтмиш билан келажак ўртасидаги қудратли кўприк, миллат тарбиячиси, рухий-маънавий қуввати, ҳаёт мазмуни, ўргатувчи ва огоҳ этувчи куч эканлиги бугун ҳар биримизнинг онгу шууримизга сингиб, уни янада чуқурроқ, янада тейроқ билишга ундамоқда. Айни пайтда, тарихий хотирасиз келажак йўқлиги, тарихини билмаган, унутган, унинг сабоқларидан хулоса чиқармаган инсон, миллат, халқ янглишиши, ҳатто йўлидан адашиши мумкинлигини ҳам ҳаёт кўп бор исботлаган.

Миллий давлатчилигимиз уч минг йиллик тарихга эга эканлигини илмий-амалий исботлаб, дунё эътиборини тортган олимларимиз мустақиллик йилларида Бухоро, Самарқанд, Хива, Шахрисабз, Тошкент каби йирик шаҳарлар ёшини аниқлаб бериш баробарида, буюк бобокалонларимизнинг эл-юрт равнаки йўлидаги қатор-қатор бебаҳо кашфиётларини тадқиқ этишда ҳам таҳсинга лойиқ ишларни амалга оширдилар. Бундай хайрли ишларнинг олимларимиз томонидан изчил олиб борилаётганлиги буюк тарихимизнинг янги-янги саҳифаларига асос солмоқда.

Энг муҳими, мактабларимиз ва олий ўқув юртларимизда ўқитилаётган тарих фанининг мазмун-моҳияти тубдан ўзгарганлиги бўлди. Фарзандларимиз ўзлари яшаб турган муқаддас замин – Ўзбекистоннинг қадимги, ундан кейинги ва мустақиллик йилларидаги тарихини пухта-пишиқ ўрганиб, ўтмишдан хулоса чиқариб, ўз тарихларини ва келажакларини ўзлари яратишлари учун барча имкониятлар эшикларини кенг очиб қўйилди. Айниқса, барча таълим муассасаларида интернет тармоғига уланган кутубхона ва замонавий Ахборот ресурс марказлари фаолияти йўлга қўйилганлиги ёшларимизнинг тарихимизни ўрганишларида хорижий тиллардаги манбалардан ҳам фойдаланишларини таъминламоқда. Шу нуқтаи назардан қараганда, тарихимизни яна-

да чуқурроқ ўрганиш ва кенг тарғиб қилиш мақсадида вақти-вақти билан ўтказиб келинаётган турли тадбирлару танловларнинг ҳам ёрдами катта бўлмоқда. Бу яхши. Аммо кузатувларимиз бир қатор саволлар билан бирга бир неча тақлифларни ҳам ўртага ташлашни тақозо этмоқда.

Биринчидан, ёшларимиз давлатчилигимиз тарихини ўрганишда олимларимиз томонидан тақдим этилаётган манбалардан қониқаяптиларми?

Иккинчидан, уларни тарихимизнинг қайси қирралари кўпроқ қизиқтирмоқда?

Учинчидан, ёшларимизнинг тарихимизни пухта билишлари учун қандай замонавий усуллар қўлланилмоқда ва бунинг натижаси қандай бўлаяпти?

Мен шу ва шунга ўхшаш бир қатор саволларга ўқувчилардан ҳам, талабалардан ҳам жўялироқ бир фикр эшитмадим. Ўз-ўзидан кўришиб турибдики, ёшларимиз ўз халқи, ўз давлати тарихини атрофлича билиши борасида олимларимизу ўқитувчиларимиз олиб бораётган назарий ва илмий-амалий ишлар ҳамда янги тажрибалар натижалари матбуотда маълум қилиб борилса нур устига аъло нур бўлур эди. Янгича ёндашувлар йўқ эмас, бор. Биз уларни “Йил ўқитувчиси” танлови якунидагина эшитиб қоламиз, холос.

Тақлифларни айтишдан аввал, эътиборингизни бир мисолга қаратмоқчиман. Бундан бир неча йил муқаддам маҳалламиз раисасининг расмлар шарҳидан иборат йиллик ҳисоботини эшитдик. Экранда ўн-ўн беш кишининг дастурхон атрофида ўтирган расми кўрсатилиб, раиса оғзини тўлдириб “мактабимизда туман ҳокимлигининг катта ёрдами билан Шароф Рашидов таваллудининг 100 йиллиги нишонланди” деди. Биз маҳалладошлар бир-биримизга маъноли қараб олдик. Суратларда маҳалладан раисанинг бир неча кадрдон дугоналари кўришиб турар, қолганлар нотаниш эди. Маърузачига саволлар борми дейилганда мен ўрнимдан туриб, раисага юзландим.

— Энг аввало, Шароф Рашидов ҳақида билганларингизни гапириб берсангиз? Иккинчидан, бу улуғ инсон таваллудининг 100 йиллиги тадбири сиз билан дугоналарингиздан бошқаларга даҳли йўқми? Марҳамат қилиб мана шу икки саволга жавоб берсангиз?

Раиса худди “сизлар нима дейсизлар?” дегандек юқоридан келган-

ларга қаради. Улар эса унинг оғзига тикилдилар. Шунда у ютиниб олиб, қизарганча “Шароф Рашидов Ўзбекистоннинг Президенти бўлган” деди-ю, қотди. Номи маҳалламизга берилган Шароф Рашидовни яхши билганлар ух тортганча бош чайқаб қўйдилар. Кимдир “Аввал ўйлаб, кейин сўйласангиз бўларди” деса, кимдир “Мулла билганини гапирди-да” деди. Бу кесатиклар раисани тамоман мулзам қилиб қўйдими, ердан кўз узолмай қолди. Ёнини олмакчи бўлган депутатлардан бири “Ҳаяжонланиб қолдингиз шекилли. Шошилмай, билганингизча гапираверинг!” деди мулоимгина овоз билан. Раиса билганини гапириб бўлган эди. У э йўқ, бе йўқ, шахдам қадамлар ташлаб, йиғилишни тарк этди. Одамлар ўртасида ғала-ғовур бошланиб, юқоридан келганлар ҳам хайр-хўшни насия қилиб, ташқарига шошилдилар. Аччиқ бўлса-да, айтиш жоизки, раиса депутат айтганидек ҳаяжонланиб қолгани йўқ. Сут-қатик сотиб юрган бу аёл ўзининг нималарга қодирлигини уни кашф этган ҳокимият вакилларига яққол кўрсатиб, ўз фаолиятига ўзинукта қўйди. Тўғрида, ўзи яшаб турган маҳаллага номи қўйилган инсоннинг кимлигини, нима ишлар қилганини билмаган раҳбар раҳбарми?! Афсуски, бундай номи улуғу супраси куруқларни кўплаб маҳаллаларда кўриш мумкин.

Хўш, сиз ўзингиз туғилиб ўсган маҳалланинг, қишлоқнинг тарихини, уларга берилган ном нима ни англатишини биласизми? Менинг юртим дея фахрланадиган туманингиз, шаҳар ва вилоятингиз тарихини-чи?! Ўқиб турган мактабингиз, институт ва университетингизни-чи? Агар, инсон маҳалла ёки қишлоқда дунёга келиб, яна бир кун шу жойдан боқий дунёга йўл олишини айтадиган бўлсак, не-не улуғ зотлар, не-не алломалар, ватан ва халқ озодлиги, бахт-саодати йўлида жонини фидо қилган не-не буюк аждодларимиз ана шу муқаддас маконда яшаб ўтганлигининг шохиди бўламиз! Янаям аниқроқ айтганда, минг-минг йиллик тарихимизнинг илдизлари биз ўтмишини билмаган маҳаллаларда-ю, қишлоқларда эмасми?! Қани айтингчи, бу бизнинг тарихимиз эмасми? Бу тарихни ўрганиш, билиш туғилиб ўсган маҳалламизга, қишлоғимизга бўлган меҳр-муҳаббатимизни оширмайдими? Унинг ҳар бир қаричерини эъзозлашга, ҳар бир дов-дахтини, ҳар бир тарихий обидасини кўз қорачиғидек асрашга даъват

эتماйдими? Ахир, булар тарихимизнинг ўрганилмаган, ўқилмаган саҳифалари эмасми? Бу тарихнинг сиру синоатларидан бохабар бўлган боболаримизу бувиларимиз ўтиб бормоқдаларку! Эрта бир кун ўзимиз билмаган тарихни кимдан, кимлардан сўраб-суриштирамиз? Бундай лоқайдлик ёш авлодни маҳалла ёки қишлоқда дунёга келиб, асрлар давомида сайқал топиб ҳаётимизга сингиб кетган ва маънавий юксалишимизда бекиёс аҳамият касб этиб келаятган миллий урф-одат, анъана, бурч, борингки, қадриятларимиздан аста-секин узоклаштирмайдими?!

Ростини айтганда, Шароф Рашидовнинг таржимаи ҳолини, республикамиз тараққиётига қўшган улкан ҳиссасини ва номи маҳалламизга қачон берилганлигини нафақат собиқ раиса, балки ундан бошқалар ҳам билмайдилар. Биладиганлар эса бармоқ билан санарли. Бу маҳаллада Ўзбекистон халқ шоираси Зулфияхоним, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳамид Ғуллом, Ўзбекистон халқ артисти Ўлмас Алихўжаев сингари кўплаб адабиёт, маданият ва санъат намоёндалари, илм-фан, давлат ва жамоат арбоблари яшаб ўтганларини маҳалла аҳлининг ҳаммаси ҳам билмайди. Ахир, бу тарихнинг ёркин бир саҳифаси эмасми? Ёшларимизни бундан қачон бохабар этамиз? Қачон?! Хўш, маҳалланинг номи қизил салтанат даврида қандай номланган? Ундан олдинчи? Бу даргоҳда қандай маърифатпарварлар яшаб ўтган? Улардан қандай мерос қолган? Маҳалла кўчаларидан бирига XIX асрнинг қайси бир даврида нима сабабдан Чимкент номи берилганлигини мен ҳам билмайман. Бундай мисолни республикамизнинг ҳар бир маҳалласида, ҳар бир қишлоғида кўриш мумкин. Бироқ тома-тома кўл бўлур деганларидек, маҳалла ва қишлоқларимиз, туман, шаҳар ва вилоятларимиз тарихини бўй-басти ила рўёбга чиқариш бўйича илмий изланишлар, экспедициялар, танловлар изчил йўлга қўйилса, халқимиз тарихи хазинаси янги манбалар билан бойиши аниқ. Энг муҳими, бу улуғ иш ёш авлодни ўтмишга ҳурмат билан қарашга, тарихини қадрлашга, меҳр-оқибатли, элпарвару юртпарвар бўлиб улғайишида, айни пайтда илм-фан, маданият ва санъатимизнинг равнақи учун ҳам бекиёс аҳамиятга эга.

Нуриддин ОЧИЛОВ,
Ўзбекистон Журналистлар
уюшмаси аъзоси.

МАЪНАВИЯТ КИМГА КЕРАК?

(Боши 1-саҳифада)

Биз ёш бўлмаганмизми?

Жуда кўп кузатамиз. Кўчада бирорта одам ножоиз қилиқ қилса, дарров маънавиятчилар бонг уради. Маънавият тарғиботи кучайган пайтлар «чириган ғарб» деган тушунчалар маънавият сўзи билан ёнма-ён турди. Маънавият тарғиботчилари ўз чиқишларида «чириган ғарб»даги ёт унсурларни ёшлар онгидан тазалашмоқчи бўлди. Яъники, турли бакир-чакирлардан иборат кўшиқларни айтмаслик, миллийлигимизга мос бўлмаган кийимларни киймаслик, ўзгача фикрламаслик, доимо итоатда бўлиш сингдирилди, сингдирилдики оқибатда мустақил фикрлайдиган ёш авлодни йўқотдик ёки ҳаддан ортиқ ўзгача бўлишга интилиш кучайди. Яна «маънавият» деганда фақат битта нарсани тушундик, бир хил кийинган ёшлар, кўли кўксига ёшлар, сипо ёшлар... «Чириган ғарб» деганда сочини ўстирган, йиртиқ шим кийган, бакир-чакир қилиб қўшиқ айтадиган, сочини алламбало турмаклайдиган ёшлар. Гўёки биз ёшларимизда шу нарсаларни чегараласак ҳаётимиз чиройли бўлади, гўёки биз ёш бўлмаганмиз. Ҳаддан ортиқ уларнинг ўткинчи ўзгачалигини чегаралашга киришиб кетганимиздан асосий эътибор берадиган жиҳатларимиз унутилди. Қисқарок қилиб айтганда, жамиятнинг чиркин томонларини, виждонсизликни, ноҳалолликни сиполик ортига яширмоқчидек бўлдик. Ва бу ёндашув ғарбга нисбатан, ғарб ҳаётига нисбатан одамларда нафратни уйғотди. Лекин бугун интернет имкониятлари туфайли кўраямизки, ғарбда керак бўлса биздан одамийроқ, биздан инсонийроқ одамлар ҳам кўп экан. Айниқса, қонун устуворлиги, инсон омили тамойили устун эканлигини кўрдик. Ва айнан маънавиятчилар айтган «чириган ғарб» ривожланган давлат эканлиги «фoш» бўлгач, эҳтимол маънавият сўзи ўз қадрини йўқота бошлаганди.

Тарғиботчилар нимани унутди?

«Маънавият ва маърифат» марказининг иш фаолиятини сайтига кириб кузатсангиз, маънавиятни тарғиб қилишда китобхонликка кўпроқ урғу берганини кўришингиз мумкин. Улуғ алломаларнинг туғилган кунлари, масалан, «Баҳор келди сени сўроқлаб», «Давлат рамзларига ҳурматсизлик жамоатчиликда норозилик уйғотди», «Заҳириддин Муҳаммад Бобурга эҳтиром»... барчаси мана шундай руҳдаги тадбирлар. Бундай ёндашув

мактабларда, мактаб дарсликларида ҳам бор. Демак, маънавият деб бонг урганимиз билан унинг туб моҳиятини англаб ета олмаётганимизга сабаб ёндашув нотўғри. Маънавиятчилар кириб бораётган аудитория нотўғри. Масалан, ҳар бир ўқув даргоҳида, умуман олганда, ҳар бир идорада маънавият ходими ишлайди. Айтайлик, олий таълим муассасаларида «маънавий-маърифий ишлар бўйича биринчи проректор», мактабларда «маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосари», деган лавозимлар бор. Агар маънавиятчилар ростдан ҳам яхши ишласа, ўша олийгоҳда порохўр бўлмаслиги керак. Ахир қиёфа рисоладагидек бўлиб ички дунё тарбияланмай қолсачи? Маънавиятчиларимиз унутган нарсани айнан мана шу инсоннинг ички қиёфаси. Инсоннинг виждонсиз, ҳаромдан қўрқмайдиган бўлиши унинг ички қиёфасини кўрсатади, ички қиёфанинг бу кўриниши ташқи қиёфадан кўра зарарлироқ.

Лукизм

Қизиқ парадокс. Маънавиятчилар ҳаммадан бир хилликни талаб қилиш орқали масалан, йиртиқ шим кийган, сочини турли рангга бўяган одам ёмон, деган фикрларни айтиш асносида лукизм, яъни одамларнинг қиёфасига қараб муомала қилишга ўргатди. Аслида ҳақиқий комил инсон (маънавиятли) бошқаларнинг кийими, сочи билан иши бўлмаслиги, унинг қалбини биринчи ўринга қўйиши керак. Аммо бизда акси бўлди, ижтимоий тармоқларни кузатсангиз, одамларда сал ўзгачароқ кийинган ёки ўзгачароқ қиёфадаги одамларнинг санъати, иш фаолияти, иқтидори эмас, қиёфаси танқид тошлари остида қолиб кетмоқда. Бу эса лукизм, дейилади. Яъни инсонни фақат қиёфасига қараб баҳолаш, йиртиқ шим кийдими демак ёмон одам, сакраб рақсга тушдими демак ёмон одам... яна қайтариб айтман порохўр амалдорларнинг, баъзи порохўр мактаб директорининг, порохўр домланинг барчаси жуда тартибли ва меърида кийинади.

Маънавиятли инсон ватанпарвар бўлади(ми)

Ватанпарвар деган тушунчани ҳам ўзимизга хосу мос. Яъни ҳар қандай шароитдаям ватанни ташлаб кетмаслик. Бу худди уруш даврида оддий аскарларни олд қаторга қўйишдек гап. Ватанни севиш ҳақида кўп гапиришади, аммо ватандан бездираётган бемаънавият юлғичлар, адолатсизликлар ҳақида умуман га-

пиришмайди. Гўёки Ўзбекистонда халқнинг ҳаётини реал яхшилашдан кўра, маънавият деган ғоявий қурол орқали ватанни севишга ўргатишмоқчидек.

Маънавиятчилар тунги клубларни ишғол қилиши мумкин, бозорлардаги аёллар оғзини пойлаши мумкин, биз маънавият деганда фақатгина шу нарсаларни тушуниб қолдик, маънавиятни ҳар жойга тикиб шу қадар сийқасини чиқаришдики... Аммо маълум қавм борки умуман уларга маънавият тегишли эмасдек. «Маънавият бир четга суриб қўйилса, – дейди бир мақолада таниқли журналист Аҳмадjon Мелибоев – янги бойлар хайр-саховат, мурувват йўлини қўйиб, ҳою хавасга, тутуриқсиз харажатларга берилдилар, бемаъни урф-одатларни ўйлаб топадилар ва шу ишлари билан ном қозонадилар. Дунё дунё бўлиб, пул, бойлик юзага келганидан бери ҳеч бир бойвачча «Бўлди, мол-мулким ошиб-тошиб кетди, бошқаларга ҳам қолсин», деган эмас. Маънавиятли киши, агар унинг атиги бир кунлик ризкидан бошқа ҳеч вақоси бўлмаса ҳам, шукр қилади, шу ризкини оғзига солаётиб, бошқалар тўғрисида ҳам ўйлайди. Бундан англашиладиган хулоса шуки, эндиликда дунёни куч, бойлик, қурол-яроғ, дўк-пўписа эмас, имон-этикод, фаҳм-фаросат, ақл-идрок, таълим-тарбия билан мужасамлашган маънавият кутқаради.»

Мана энди муддаога етиб келдик. Яъни миллиард-миллиард пулларни ўмараётган талон-тарожчилар асл маънавиятсизлардир. Ваҳоланки, уларнинг биронтаси сочини сариққа бўймайди, жамоатчилик жойида хоҳлаб қулмайди ёки тўйларда сакраб-сакраб ўйнамайди, сипо кўринадди, сипо кийинади, аммо порохўр –данғиллатиб тўй қилади, фарзандини пора эвазига ўқитади. Маънавиятчилар томонидан гўёки бундай текис ва силлик одамлар ёмон ишлар билан шуғулланмайди, деган писмиқ ғояни онг остимизга тикиштирилдики, оқибати ҳамон одамларнинг ўзгача кийимини муҳокама қилишдан бўшамаямиз.

Бизда маҳалла деган тизим бор, қадриятлар бешигисан маҳалла, дейишади. Ўша маҳалла фаоллари ёшларнинг юриш-туришини назорат қилади, яъни ёшларни маънавиятга чорламоқчи бўлишади. Аммо кўчада сал ўзгачароқ кийинган ёш маънавиятсизми ёки сипо, чегарадан чикмай

кийинган бўлса-да, халқнинг пулини талон-тарож қилаётган маҳалла раисими, кийиниши ўзининг шахсий иши бўлган ўша ёш хавфлироқми ёки халқнинг ҳаққи бўлган пулни ўмарган мўмингина, қобилгина, тартибли кийинган маҳалла раисими?

Маънавий ҳақ нима?

Тасаввур қилинг: талабалардан маънавиятли бўлиш талаб қилинади, аммо домла пора сўрайди, талаба пора билан ўқишга кирган бўлади, пул берса баҳосини олади. Ғурбатлардан безиб алоҳида яшашни истаган эр-хотинга маҳаллани талон-тарож қилаётган раиснинг насиҳат ўқишга ҳаққи борми?

Масалан, йўл тузатилиши керак бўлган пулни талон-тарож қилинганини кўриб турган маънавиятчи ёшларга тўғрисиўзлик ва ҳалоллик ҳақида гапиришга-чи? Ёки садоқат ҳақида гапираётган амалдор ўзи порохўрлик қилиб хоинлик қиляптими, унинг ҳам маънавий ҳаққи йўқ. Ёки маънавият ҳақида гапириб турган одам ўзи данғиллатиб тўй қиляптими, маънавият ҳақида гапиришга ҳаққи йўқ. Умуман, ёшларга насиҳат қилишдан олдин ҳар бир масъул шахс ўз маънавияти ҳақида ўйлаб кўрса маънавият сўзининг тоши бўлармиди?

Сиз ҳамма жойда бўлишингиз керак

Демак, сиз маънавиятчилар аёллар, болалар, ўсмирлар билангина шуғулланманг! Сиз порохўрларни тўхтатинг, сиз ахлоқи бузук, ўзидан блогер кашф қилиб ёшларни орқасидан эргаштираётган «дин воиз»ларини тўхтатинг, сиз экранларда маъни-мазаси йўқ сериалларни ишлаб чиқараётган сериалчиларни тўхтатинг, хорижга оилавий ишлашга кетаётган мигрантларни тўхтатинг. Лоақал ўзингиз ишлаётган ташкилотдаги бирорта мансабдор порохўрни тўхтатинг. Агар сиз ишлаётган жойда бизнинг қолипдан сал чиқиб бошқача кийинган, аммо ўзи юриш туриши, ҳалоллиги билан эътибор қозонган бўлса, ўша одамни бошқаларга ўрнак қилиб кўрсатинг. Кийими-чи дейсизми, кийинишини ўз холига қўйинг, ўзининг шахсий иши, лекин унинг ҳалоллиги, виждонлиги дунёларга татийди.

Барно СУЛТОНОВА

(Боши 1-саҳифада)

“Ўн тўққиз жойимдан олдим жароҳат, сен кўксимга отдинг йигирманчи ўқ”, дейди Шомил тилидан. Бу ўқни Шомилга эмас, ўзига, ўзлигига қарата отганини билган шоир тазарру қилади. Балки бу жароҳат умр бўйи уни азоблагандир? Негаки озодлик йўлида тўғдан, ўқдан олган 19 та жароҳати эмас, ўз боласи отган сўз ўқининг жароҳати Шомилни йиқитганди. Шоир шуни англаб, виждон азобида кийналди. Биз-чи? Биз етказган жароҳатларимиз ҳақида қачон ўйлаймиз? Озодлик, эрк учун курашган боболар юрагига санчиб келган сўзимиз – “босмачи” учун қачон кечирим сўраймиз? Шундай қарор чиқарган уйга, унинг соҳибига қўшилиб, адашганимизни билдик. Бироқ уларнинг пок номи қачон хонадонимизга қайтиб келди. Фарзандларимизга қачон улар ҳақида кўрка-писа эмас, баралла айтаемиз. Майли эртақ қилиб айтайлик, майли қўшиқ қилиб айтайлик. Фақат у ўзимизнинг эртақ, ўзимизнинг қўшиқ бўлсин. Токи ўзга уй, ўзга хонадон бизга ўргатган кўрқинчли чўпчаклар сохта хотирамиздан ўчсин.

Қилич тутган ботирларимиз унга зор эмас. Бу бизга керак. Ўзимизни топиш учун. Ким эканлигимизни англашимиз учун.

Хурлик учун савашган, ор учун қилич ушлаган кўрбошилар “босмачи эмасмиз болам”, дея менга йўл кўрсатишди. От жиловидан ушлаб, йўл юраман.

Талончилик декрети

Йўлимда Москвада олий ҳарбий кенгаши томонидан 1924 йилда чоп этилган “Гражданская война” китоби чиқди. Унда муаллиф Д.Зуевнинг “Фарғонадаги босмачилик (1918-1922 йиллар)” деган материали учради. Аввало муаллифнинг кимлиги ҳақида қисқа маълумот берсак. Дмитрий Зуев 1890 йилда туғилган, ҳарбий унвони полковник. 1924-1928 йилларда жосуслик билан шуғулланади. Тошкентда ҳам бироз муддат ишлаган. 1931 йилда хиёнатда айбланиб, отиб ташланади. Тарихчи Нодирбек Хамаев “Ўзбекистонда Совет ҳокимиятига қарши қуролли ҳаракат ва ҳарбий матбуот” номли илмий мақола-сида Д.Зуевни ҳарбий журналист деб атайди. Яна битта хиёнатда айбланган шахс. Мен излаган мавзу бўйича ёзганларнинг деярли барчасини шундай тақдир кутганми?! Мен атайлаб шўронинг содиқ инсонлари айтган сўзларни излагандим. Воқеликка ҳис-ҳаяжоним соя солмасин. Ҳақиқат сояда қолмасин, холисликка зарар тегмасин, дея шундай қилаётгандим. Ажабо! Йўлимда учраган ҳарбийлар, зиёлилар асарлари аслида миллий манфаатимизга хизмат қилмаган. Улар шўро аскарлари бўлишган. Фақат айрим масалаларда шўро сиёсати нотўғри йўлдан кетганини айтишган, холос. Ҳақиқатнинг барини ошкор қилганида улар тақдирини не кечарди?

Тилга олинаётган китобнинг 30-бетиде Д.Зуев “Наша газета” нашрининг (Туркистон ўлкаси халқ комиссарлари советининг расмий органи) 1918 йил 28 февраль 37-сониде чоп этилган декретни келтириб ўтади: “Туркистон ўлкасида мавжуд бўлган барча пахта хомашёси, қаерда жойлашгани, қандай кўринишда бўлишидан қатъи назар мусодара қилинади ва Туркистон ўлкаси ишчи-крестьян ҳукуматининг мулки деб эълон қилинади. Ўлқанинг барча кенгашлари ва темирйўл инқилобий кўмиталари мазкур декретни зудлик

билан амалга ошириш, барча пахта-ни станцияларга ташиб келтирилиши ва Тошкент станциясига етказилиши учун ваколатли шахсларини ажратади. Ижро назорати тайинланган ташкилотлар раисларига юклатилади. Қаршилиқ кўрсатган мулкдорларни жойида отиб ташлашгача жазо қўлланилсин”.

Туркистон ўлкаси халқ комиссарлари совети раиси Фёдор Колесов.

Совет котиби Павел Чегодаев.

Бу декретни Д.Зуев айниқса ҳаёти пахта етиштириш билан боғлиқ бўлган фарғоналиклар учун, ҳатто оддий халқ учун жуда оғир зарба сифатида баҳолайди. Мана сизга Туркистондаги шўро амалдорларининг мансабини сунистеъ-мол қилиши, оқибатини ўйламай сиёсат юритиши. Бу битта мустамлакадан қутилиб, иккинчи бир мустамлака домига тушиш эмасми? Бу мустабиб сиёсатнинг давоми эди. Халқнинг пешона тери билан йиққан ҳосилини, ризқини бир чақа тўламасдан куч билан тортиб олиш, қаршилиқ кўрсатганларни

кил этилмагани учун кейинги топшириқ-жойларга етиб келмаган. Қолаверса, хужжатга раҳбар – Колесов қўл қўйгани сабабли биринчи декрет “сидкидилдан” бажарилган. Декретга қўшимча сифатидаги хужжат қоғозда қолиб кетарверган. Ихлоси ва амали тўғри келмайдиган тузум зулмни кучайтираверган. Гўё хужжатда оч-яланғоч дехқондан пахтасини тортиб олмайди. Фақат бойларга бу жазо татбиқ этилади. Хўжақўрсинга қилинган иш эди. Бундай адолатсизлик, ҳақсизлик халқда норозиликни кучайтириб юборди. Миллий озодлик кураши замирида айнан биз тилга олаётган воқелик ҳам ётишини унутманг. Ўйламай ёки маҳаллий аҳолини атайлаб камситганча юритилган сиёсатдан одамларнинг сабр косаси тўлиб бораётганди. Мадаминбек, Шермухаммадбек ва бошқа кўрбошилар “болам, ҳақиқий босқинчи, қароқчи, талончи ким эканини уқдингми?”, дегандек бўлди. Отнинг жиловидан ушлаб яна бошқа манзил сари йўл оламиз.

“СЕН КЎКСИМГА ОТДИНГ ЙИГИРМАНЧИ ЎҚ”

Карпов ва зулмдан тўйган халқ

Навбатдаги бекат. Бизни яна бир тарихий воқелик кутиб олди. 1920 йил 18 август. 2-Туркистон ўқчи дивизияси командири Ф.Карпов Туркфронт қўмондони М.Фрунзегга телеграф орқали хабар йўллайди. Мана унда асосан нималар қайд этилган: “Фарғонадаги уруш қароқчиларга қарши кураш бўлмасдан, балки бу ерда кураш туб аҳолининг совет ҳокимиятига қарши ташкилий равишдаги кўзғолони ҳисобланади. Босмачилар бўлиб ўтган жангларда қатта куч йўқотсалар-да, ҳозирги вақтда уларнинг сафи янгидан, ҳаттоки аввалгидан ортиқ даражада тўлиб бормоқда” (РГВА ф.110, оп.3, д.309, л. 7-10). Бу ҳақда Ўзбекистоннинг янги тарихи иккинчи китоби 91-бетиде келтириб ўтилган.

Эътибор беринг, қатта ҳарбий амалдорлардан бири “босмачиликка” туб аҳолининг совет ҳокимиятига қарши ташкилий равишдаги кўзғолони деб баҳо берапти. Бежиз эмас. Негаки оловнинг ичида, мазлумлар билан тўқнашувлар жараёнида иштирок этган қўмондон бунини тушуниб етганди. Бир тўда босқинчи, қароқчилар билан эмас, зулмдан тўйган халқ билан савашдан хавотирга тушиб шундай шошилишнома йўллаганди.

“Болам, аслида босмачи ким эканини уқдингми?”, деди яна кўрбоши бобола-рим.

Монстров нега Мадаминбек билан иттифоқ тузди?

Бизни кутаётган навбатдаги манзил бу саволга узил-кесил нукта қўйди. Шўроларнинг айнан ўша даврда Туркистонда олиб борган сиёсати босқинчилик, зўравонликка асосланганини фош этди. Бу манзилда Константин Монстровга “дуч” келдик. Бу тарихий шахсни яхши биламиз. Монстров чор Россияси мустамлакаси даврида Туркистонга келган. Йирик мулкдор бўлган. Яъни 1914 йилда Фарғона водийсида қатта ер хўжалигига эгалик қилган. 1918-1919 йилда Фарғонадаги крестьян (рус дехқонлари) лар армиясига қўмондонлик қилади. Бу армия ўз-ўзидан ташкил бўлиб қолгани йўқ. 1918 йил кузида совет ҳокимияти уларга қурол-яроғ таркатади. Бунда рус дехқонлари маҳаллий халқдан ўзини ҳимоя қилиш, энг муҳими кизил армия сафида истиклолчиларга қарши кураш билан боғлиқ сиёсат бор эди. Дастлаб крестьянлар армияси кизил армия аскарлари ва дашноқларга қўшилиб тинч аҳолини қирришда иштирок этди. Хусусан, Фарғонанинг Бозорқўрғон, Қўқонқишлоқ, Сўзоқ қишлоғидаги тинч аҳолига нисбатан хунрезликларига тарих гувоҳ. Бироқ большевикларнинг сиёсати Монстровга ёқмаётганди. Чор Россияси даврида маҳаллий аҳолидан зўрлик билан тортиб олинган ерларни энди улардан шўролар тортиб олаётганди. Ўғрини қароқчи урди, деганлари шунақа бўлади. Шунинг учун ҳам Монстров шўроларнинг бу адолатсиз сиёсатига қарши 1919 йил 22 августиде Мадаминбек билан иттифоқ тузади. Мадаминбекни бирлашган қўшиннинг бош қўмондони сифатида тан олади. Большевиклар режими ва босқинчи кизил армияга қарши биргаликда курашни давом эттиришади. 1920 йил февралиде Монстров ва сафдошлари отиб ташланади. Тўғри, бу иттифоқ Мадаминбек ва миллий озодлик курашчиларига фойда бермагани тарихдан маълум. Қалтис вазиятда крестьян армияси раҳбарлари хиёнат қилиб, кизил армия томонига ўтиб олишганди. Бундан ажабланмадик. Бунда биз хулоса қиладиган бошқа масала бор.

“Бизга турли шахслардан келаётган хабарларга кўра совет ҳокимияти кейинги пайтларда мамлакатни бошқариш усулларини ҳаддан зиёд ўзгартирди. Бу билан совет ҳокимияти крестьянларни қўлга қурол олиб, курашишга мажбур қилди. Агар ҳокимият шу йўлда собит экан, менинг урушни давом эттирмасликка ҳаққим йўқ”. Бу Монстров айтган гаплар. Босқинчилик, талончилик нафақат маҳаллий аҳолини, балки шўро “муруввати” соясида бўлган крестьянларни ҳам ҳақ-хуқуқи учун (гарчи зўравонлик билан тортиб олинган бўлса-да) қўлига қурол олишга мажбур қилади. Масала қуролгача бориб тақалдим, демак бошқа чора қолмаган. Бу воқелик масалага нукта қўйди.

“Бобо, ҳақиқий босқинчи, талончи ким эканини англадим”. Отнинг жиловини қўйиб юбордим. Юқим бироз енгиллашди. Аммо бу мақолада ҳам мавзуга нуктани қўя олмадим. Айтадиган гаплар қўп. Қолиб кетса, бўғзимни куйдиради.

Алижон САФАРОВ,
филология фанлари бўйича
фалсафа доктори, доцент

Ушбу саҳифа Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фондининг “Ёшларнинг маънавий-руҳий ва интеллектуал салоҳиятини ошириш” мавзусидаги давлат гранти асосида тайёрланди.

Мультфильм – болалар учун маълумот манбаи. Ота-онага айланган барча катталар телевизор экрани ёки монитордан келадиган маълумотларнинг болага таъсирини билишмайди. Улар болалар учун мультфильмларни ўйин-кулги деб билишади. Дарҳақиқат, мультфильм қахрамонларининг бола тарбиясига таъсири шунчалик катта ва улканки, уни инкор этиб бўлмайди. Замонавий юқори технологияли шароитда биз фарзандларимиз учун қачон ва нимани томоша қилишни танлаш имкониятига эгамиз. Бу имкониятдан фойдаланиб, ота-оналар фарзанди учун масъул эканини тушунишлари керак.

ТОМОША БОЛАДАН, ХУЛОСА ОНАДАН

Умуман олганда, ота-оналар мультфильмларнинг кадр-қиммати-ни тан олишади, уларнинг 86% мультфильмлар болаларнинг ривожланиши ва тарбияси учун зарур деб ҳисоблайди. Мультфильмларни томоша қилиш орқали ривожланишга ёрдам берадиган куйидаги ижобий хислатлар англашилади: меҳрибон-

чакалоқ ота-оналар билан жонли мулоқот қилиш ўрнига телевизор экранидан йетишмаётган ҳис-туйғуларни қабул қилганда, диққат йетишмаслиги бузилишининг ривожланиш хавфи ортади. Бугунги кунда барча ота-оналар жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти томонидан тавсия етилган меъёрлардан ха-

30-50 дақиқа; 11 ёшдан 18 ёшгача – кунига 1-3 соат.

Яхши мультфильмларни қандай ажратиш мумкин? Яхши мультфильм ҳар доим яхшиликни ўргатади. Мультфильмнинг сюжети мантиқий равишда қурилган ва боланинг ёшига мос равишда талкин қилинган, яъни, 3 ёшли болангиз буни сизга мамнуният билан айтиб бериши керак. Анимацион фильм қахрамонлари чиройли ва имкон қадар ҳақиқатга яқин чизилиши керак. Болага таниш ҳайвонларни, одамларни, улардаги нарсаларни таниб олиш қийин бўлмайди, улар номуносиб ҳайвонларга ўхшамайди. Салбий характер ҳар доим жазоланади. Унинг ёрдами билан мультфильмда жамиятда қабул қилинмаган хатти-ҳаракатларни (масалан, катталарни ҳурмат қилмаслик, очкўзлик, қўрқоклик, дангасалик) кўрсатиш осон, бундай хатти-ҳаракатлар нима учун қабул қилинмаслигини тушунтириш ва охирида салбий характерни қайта тарбиялаш муҳим еканлигини ан-

глатиш лозим. Бундай ҳолда, бола визуал таълим дарсини олади.

Мультфильмда ҳар доим иккита қарама-қаршилик мавжуд: яхшилик ва ёмонлик. Бу икки тушунча аниқ ажратилган ва бола томонидан осонгина таниб олинади. Улар бош қахрамонга маълум таъсир кўрсатади. Бу қарама-қарши тушунчалар мисоллар билан кўрсатилган: дўстлик, ўзаро ёрдам, (“Энг катта дўст”, “Леополд мушук” мультфильмларида) ғазаб, очкўзлик, ҳасад қандай зарар етказиши (“Треасуре Исланд”, “Мультфильмларда” Очкўзлик ҳақидаги эртақ” ва бошқалар). Ёшга тўлмаган болалар яхшилик ва ёмонлик тушунчаларини таҳлил қила олмайди. Шунинг учун яхши ва ёмонни тасвирлашда аниқлик ва равшанлик зарур. Улар аниқ ажратилган мультфильмлардан бола жамиятда қабул қилинган асосий қадриятлар ҳақида тасаввурга ега бўлади. Яхшиликнинг ёвузлик устидан ғалабаси ёш томошабинлар учун жуда муҳим, чунки улар мисоллар орқали яхшилик, адолатли тамойилларга амал қилиш улар хоҳлаган нарсага еришишга ёрдам беришига ишонч ҳосил қилади.

Хулоса қилиб айтганда, мультфильмнинг ўзи ёмон ҳам, яхши ҳам эмас: боланинг мультфильм томоша қилишдан нима олиши, қандай тажриба олиши катталарга боғлиқ. Болалар кўрган нарсаларига тақлид қилишга, хулқ-атвор меъёрлари, катталарга ҳурмат, дўстлик, яхшилик ва ёмонлик, қадриятлар ҳақида ғоялар яратишга мойил. Шуни тушуниш керакки, мультфильм зарарсиз ўйинчоқ ва энг яхши ўйин-кулги эмас, балки дунёқарашни шакллантиришнинг ягона манбаи бўлиши керак.

Аслиддинхўжа ХОТАМОВ,
Камолитдин Бехзод номидаги
миллий рассомлик ва дизайн
институтининг Тасвирий санъат
факултети 4-босқич талабаси

Ёшга тўлмаган болалар яхшилик ва ёмонлик тушунчаларини таҳлил қила олмайди. Шунинг учун яхши ва ёмонни тасвирлашда аниқлик ва равшанлик зарур. Улар аниқ ажратилган мультфильмлардан бола жамиятда қабул қилинган асосий қадриятлар ҳақида тасаввурга ега бўлади.

лик, ҳамдардлик, қатъиятлилик, еҳтиёткорлик, ҳурмат, муносиблик, вазиятларни таҳлил қилиш қобилияти, баҳам кўриш зарурати, дўстлик, жасорат, хавфсизлик ва масъулият. Шунингдек, ижобий натижалар нутқ, хотира, тасаввур, фикрлашнинг ривожланишини, боланинг қабул қилиш имкониятини кўрсатади ва аксинча мультфильмларни томоша қилиш орқали ривожландирган салбий хислатлар ҳам йўқ эмас, албатта: гиёҳвандлик, зўравонлик, тажовузкорлик, ҳақиқатни нотўғри идрок қилиш, қўрқув, шафқатсизлик ва салбий ҳаракатларни такрорлаш. Болаларни ўраб турган муҳит, у кўрган, ешитган нарса, шубҳасиз, унинг ривожланишига ва жамиятдаги ижтимоийлашувига таъсир қилади.

Бундан ташқари, шифокорлар куйидагиларга қатъий амал қилишни талаб қилади: 3 ёшгача бўлган даврда мультфильмларни томоша қилиш марказий асаб тизимининг ортиқча юкланишига олиб келади, бу еса гиперактивлик ёки латаргияга олиб келади; анимацион фильмларни ерта кўриш нутқ ривожланишининг кечикишига олиб келади;

бардор емаслар. Масалан 3 ёшгача бўлган болаларга теледастурларни умуман кўриш тақиқланади; 3 ёшдан 7 ёшгача – кунига 30 дақиқача; 7 ёшдан 10 ёшгача – кунига

ЧИҚИНДИЛАРНИ САРАЛАШ НАФ КЕЛТИРАДИ

Мутахассисларнинг таҳлилларига кўра, мамлакатимизда бир кунда битта фуқародан 0,6–0,8 кг, умумий аҳоли ҳисобида эса кунига 18–20 минг тонна, йилига 7–7,5 млн тонна маиший чиқинди ҳосил бўлади. Жумладан, 2022 йил давомида 7,1 млн тонна қаттиқ маиший чиқинди ҳосил бўлган, умумий чиқиндиларнинг 32 %, яъни 2,2 млн тоннаси ҳудудларда чиқиндиларни қайта ишлаш фаолиятини олиб бораётган 256 та корхона томонидан қайта ишланган ва қолган 68 % қаттиқ маиший чиқиндиларни кўмиш полигонларига жойлаштирилган.

Бугунги кунда республикада чиқиндиларни олиб чиқиб кетиш хизматлари билан камров даражаси 91 % ни ташкил этади. 2022 йил якунига кўра, республикада чиқиндиларни қайта ишлашга ихтисослаштирилган 256 та корхона фаолият юритмоқда. Ушбу корхоналарнинг 97 таси полиэтилен ва пластик, 89 таси қоғоз, 12 таси автошина ва резинотехник, 10 таси шиша, 5 таси текстиль, 2 таси ишлатилган техник мой, 25 таси металл, 16 таси бошқа чиқиндиларни қайта ишламоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2021 йилларда маиший чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига асосан ҳудудларда чиқиндиларни комплекс бошқариш бўйича 8 та кластер ташкил этилди. Шунингдек, давлатимиз раҳбарининг “Санитар тозалаш ишларини ташкил этиш ва аҳоли пунктларида тозаланиш таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори билан мамлакатимизда маиший чиқиндиларни саралаш ва қайта ишлаш ҳажминини оширишга қаратилган 2023-2024 йилларда қаттиқ маиший чиқинди полигонларида 40 дона чиқиндиларни саралаш ускуналарини ўрнатиш бўйича манзилли дастур тасдиқланди. Ушбу дастурнинг амалга оширилиши натижасида республика бўйича полигонларга олиб бориб кўмиб юбориладиган чиқиндиларнинг ҳажми 40% гача камайтирилишига ва қайта ишлаш ҳажми 60 % га етказилишига эришиш кўзда тутилган.

Давлат-хусусий шериклик лойиҳалари доирасида 2021-2022 йилларда 8 та чиқиндиларни саралаш ускуналари ўрнатилди, келгуси 3 йилда давлат хусусий шериклик тадбиркор субъектлари томонидан яна 51 дона саралаш ускуналарини ўрнатиш режалаштирилган.

Президентимизнинг “2019-2028 йилларда Ўзбекистон Республика-

сида қаттиқ маиший чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш стратегияси”га га мувофиқ, чиқиндиларни саралаб йиғиш тизимини ташкил этиш ва давлат унитар корхоналаридан самарали фойдаланиш мақсадида Осие тараккиёт банки кредити ҳисобига қаттиқ маиший чиқиндилар учун 6 минг дона контейнер, 300 дона махсус техника харид қилиш ва 13 та хизмат кўрсатиш марказларини ташкил этиш кўзда тутилган.

Чиқиндиларни йўқ қилишнинг бугунги тизими уларнинг катта қисмини полигонларга кўмиш усулига асосланган бўлиб, ушбу ҳолат қатор

муаммоларни юзага келтираётганидан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Хусусан, кўпгина чиқиндихоналарнинг белгиланган майдони тўлиб қолиши туфайли полигонлар аҳоли яшаш жойларидан тобора узоклашиб бормоқда, натижада автомагистраллар бўйлаб ва турар-жой қишлоқлари атрофида рухсат этилмаган чиқиндихоналар пайдо бўлмоқда. Таъкидлаш жоизки, чиқиндиларни саралаш бўйича аҳоли, хусусан, Тошкент шаҳар аҳолиси ўртасида ўтказилган сўровлар натижаларига кўра, аҳоли-

нинг 90 фоиздан ортиги томонидан агар тегишли инфратузилма, яъни уй-жой узок бўлмаган жойларда қабул қилиш шохобчалари мавжуд бўлса, қаттиқ маиший чиқиндиларни саралашга тайёр эканликлари маълум қилинган.

Шуни айтиш ўринлики, чиқиндилар билан ишлашда аҳолини чиқиндиларнинг таркиби, уларнинг инсон саломатлиги ва атроф-муҳитга таъсири тўғрисида хабардорлигини ошириш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда аҳоли томонидан ўзида ҳосил бўлган қаттиқ маиший чиқиндиларсараланган ҳолда контейнерларга жойлаштирилиб, умумий чиқинди таркибидаги иккиламчи хомашё қийматига эга бўлган (полиетилен, қоғоз, металл, шиша) ресурслар ҳамда хавфли маиший чиқиндилар (аккумуляторлар, батареялар, тиббиёт чиқиндилари ва бошқалар) ҳудудларда мавжуд маиший чиқинди полигонларига жойлаштирилмоқда.

Чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасининг амалдаги тизимида уларни саралаб йиғишда жамоатчилик иштироки ҳам паст даражадалигидан кўз юмиб бўлмайди. Маиший чиқиндиларнинг саралаш ишлари чиқинди тўплаш шохобчаларида лозим тарзда ташкил қилинса, полигонларга олиб кетиладиган чиқинди миқдори кескин камайиб, харажатлар қисқариши билан бирга ишлаб чиқаришнинг бир қанча тармоғи иккиламчи хомашё билан ташкилий равишда

таъминланиши мумкин. Табиий ресурсларни тежаш, атроф-муҳит ва инсон саломатлиги учун зарарли, тиклаб бўлмас оқибатларга йўл қўймаслик учун қаттиқ маиший чиқиндиларни саралаб тўплаш тизимини жорий этиш талаб этилади.

Ушбу мақсадларга эришилиши учун болалар ва ёшларнинг қаттиқ маиший чиқиндиларни бошқариш масалалари бўйича билим даражасини ошириш, шу жумладан, услубий қўлланмалар ва экологик саводхонликни оширишга қаратилган дастурлар ишлаб чиқиш, болалар ва ёшларда экологик маданиятни шакллантириш муҳим аҳамиятга эга. Бундан ташқари, таълим даргоҳларида экологик ва чиқиндилар билан боғлиқ масалалар бўйича махсус ўқув соатларини жорий этиш, босма ва электрон оммавий ахборот воситаларида чиқиндилар билан боғлиқ долзарб масалаларни кенг ёритиш, саралаб йиғиш тизимини яратиш учун ҳар бир ҳудудда чиқиндиларни йиғиш ва муайян чиқиндилар (симоб таркибли чиқиндилар, автошиналар, ишлатилган қувватлаш мосламалари, ишлатилган техник мойлар, қадоклаш маҳсулотлари ва бошқалар) оқимини қайта ишлаш учун шохобчаларни ташкил этиш, чиқиндиларни йиғиш шохобчалар ва ижтимоий аҳамиятга эга объектларни контейнерлар билан таъминлаш керак бўлади.

Қолаверса, ҳар бир ҳудудда 1-2 тадан қуввати кунига 4,9 минг тонна бўлган қайта ишланадиган чиқиндиларни саралаш шохобчаларини ҳамда 2 тадан умумий ўтказиш қуввати кунига 2,4 минг тонна бўлган корхона озик-овқат ва ўсимик чиқиндиларини компостлаш технологияси асосида қайта ишлаш корхоналарини ташкил этиш зарур. Айтиш пайтда қаттиқ маиший чиқиндилар билан боғлиқ фаолиятни тартибга солиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш қонунчилигини амалга ошириш ва уларга риоя этиш бўйича янги ҳуқуқий ва институционал саноҳиятни ривожлантириш лозим.

Қобил СОҚИЕВ,
Табиат ресурслари вазирлиги
ҳузуридаги Атроф муҳит ва
табиатни муҳофаза қилиш
технологиялари
илмий тадқиқот институти
докторанти

ЯРАШМОҚ – МУНОСАБАТНИ ЯХШИЛАМОҚДИР

Мамлакатимизда фуқароларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш мақсадида суд-ҳуқуқ тизимини либераллаштириш борасида тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, амалиётга ярашув институтининг жорий этилиши натижасида минглаб фуқаролар «қамалган», деган тамгадан асраб қолинди, минглаб оилалар ўртасида душманлик кайфияти пайдо бўлишига тўсик қўйилди. Ярашув мустақиллик шарафати билан қайта тикланди ва ҳуқуқий институт сифатида қонун даражасига кўтарилди.

2001 йил 29 августда “Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги қонун қабул қилинди. Унга кўра, Ўзбекистон Республикаси ЖК 661-моддаси билан тўлдирилиб, жиноят қонунчилигига моддада санаб ўтилган жиноятлар учун жиноятларни биринчи марта содир этган шахс, агар у ўз айбига иқдор бўлса, жабрланувчи билан ярашса ва етказилган зарарни бартараф этса, жиноий жавобгарликдан озод этилиши мумкинлиги тўғрисидаги қоида киритилди. Биринчи марта жиноят қонунчилигига ярашув институти жорий этилиб, бугунги кунгача такомиллаштирилган ҳолда амалиётда кенг қўлланилиб, ўзининг ижобий натижасини бериб келмоқда. Бу ўз навбатида жамиятимизда ўзаро меҳр-окибат муҳитини мустаҳкамлаш, инсонпарварлик тамойили қўлланилиб келинаётганлигидан далолат беради. Ушбу ислохотларнинг давоми сифатида 2021 йил 4 октябрь куни “Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига қўшим-

ча ва ўзгартишлар киритиш ҳақидаги” қонуни қабул қилинди. Натижада Ўзбекистон Республикаси МЖТКга ярашилганлик муносабати билан маъмурий жавобгарликдан озод қилиш институти киритилди. Унга кўра, 12 турдаги маъмурий ҳуқуқбузарлик содир қилган шахс ўз айбига иқдор бўлса, жабрланувчи билан ярашса ва етказилган зарарни бартараф этса суд уни маъмурий жавобгарликдан озод этиб ишни тугатиш мумкин бўлади.

Истисно ҳолатида агар ярашув доирасига тушадиган ҳуқуқбузарликни содир қилган шахс, ярашув билан жавобгарликдан озод қилинганидан сўнг бир йил давомида такроран шу турдаги ҳуқуқбузарликни содир қиладиган бўлса, ярашув муносабати билан маъмурий жавобгарликдан озод қилинмайди.

Эр-хотин, қариндош-уруғ, таниш-билиш, кўни-қўшнилари ўртасида бир-бирини жаҳл устида ҳақорат қилиши, бир-бирига тўхмат қилганлик ҳолатлари ҳаётда учраб туради. Ҳуқуқни қўллаш амалиётида, шу вақтгача фуқароларнинг мазкур турдаги ҳуқуқбузарликларни содир қилиб, жабрланувчига етказилган моддий ва маънавий зарарни қоплаб бериб, содир қилган ҳуқуқ-

бузарлик ҳаракатларига чин кўнгилдан пушаймон бўлиб, жабрланувчидан кечирим сўраб, унинг билан ярашган тақдирда ҳам “Ярашув институти”ни қўллаган ҳолда маъмурий жавобгарликдан озод қилиш механизми мавжуд бўлмаган. Суд томонидан ҳуқуқбузарга маъмурий жазо қўлланиши оқибатида, яқинлар ўртасидаги арзимаган келишмовчилик, адоватнинг давом этишига, улар орасига совуқчилик тушишига сабаб бўлиб, оғир жиноятлар содир қилинаётганлари ҳам учраётган эди.

Статистик маълумотга кўра, республика судлари томонидан 2021 йил октябрь ойидан 2022 йил давомида 68318та маъмурий ҳуқуқбузарликка оид иш бўйича 109043 нафар шахсга нисбатан бўлган маъмурий ишлар томонларнинг ярашганлиги муносабати билан маъмурий жавобгарликдан озод қилинган.

МЖТК 3134-моддасининг 1-қисмига кўра, “Ярашув тўғрисидаги ишлар бўйича суд муҳокамаси иш судга келган пайтдан эътиборан уч кундан кечиктирмай ўтказилиши керак”, - деб қайд этилган.

Бироқ баъзи ярашув доирасига тушадиган маъмурий ҳуқуқбузарликларни

судда кўриш муддати МЖТК 305-моддасига асосан турлича. Масалан, МЖТК 183-моддаси майда безорилик ҳуқуқбузарлигига оид ишни кўриш муддати бир сутка қилиб белгиланган. МЖТКнинг 183-моддасида назарда тутилган ҳуқуқбузарликни содир этган ҳуқуқбузар жабрланувчи билан ярашиб, иш юритишни тугатиш тўғрисида ариза берадиган бўлса, ишни кўриш муддати қандай ҳал қилинади?

Юқоридаги муаммони ҳал қилиш учун МЖТК 305-моддасини қуйидаги “Кодекс 212-моддасига асосан ярашув доирасига тушадиган ҳуқуқбузарликлар ҳақидаги иш судга келиб тушган кундан эътиборан уч кунлик муддатда кўриб чиқилади”, деган 5-қисм билан тўлдириш мақсадга мувофиқ.

Бундан ташқари, ярашув тўғрисидаги аризани бериш жабрланувчи ва ҳуқуқбузарларнинг ҳуқуқлари бўлганлиги сабабли, МЖТКнинг 294-моддасининг 1-қисми ва 295-моддасининг 2-қисмини “ярашув тўғрисида ариза билан мурожаат қилиш”, - деган жумла билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Мазкур таклифлар маъмурий жавобгарликка тортилаётган шахснинг ва жабрланувчининг ҳуқуқларини тўла тўқис амалга оширишнинг ҳуқуқий асосини таъминлашга ва амалиётдаги турли тушунмовчиликларга барҳам беришга самарали хизмат қилади.

Иқром РАЖАБОВ,
Жиноят ишлари бўйича
Янгиҳаёт туман судининг
судьяси

ДЕМОКРАТИЯ фаол фуқаролар ҳамда давлат билан ҳамкорликда барпо этилади

(Боши 2-саҳифада)

Ўқувчилар саводхонлигини баҳолаш бўйича халқаро PISA 2025 тадқиқот дастурида Ўзбекистоннинг иштирокини таъминлаш.

Эрта ёшдаги болалар таълими сифати ва натижаларини баҳолаш бўйича халқаро MELQO (measuring early learning quality outcomes) баҳолаш тизими асосида (Халқаро стандарт Сифатида ЮНИСЕФ томонидан амалга оширилади) “Болаларни эрта ёшдан ривожланиши ва мактабгача таълим сифатини баҳолашнинг миллий тизими”ни жорий этиш. Эътиборлиси, бунда 269 та қисқа муддатли тайёрлов гуруҳлари, 94 та тўлиқ кунлик тайёрлов гуруҳлари, 1384 та мажбурий бепул тайёрлов гуруҳлари, мактабгача таълимнинг муқобил шакллари жорий этилади;

халқаро лойиҳалар доирасида хорижий мутахассисларни жалб этган ҳолда мактабгача таълим ташкилотларининг 14 мингдан зиёд ходимларини (40 соатга мўлжалланган) қисқа муддатли малака ошириш курсларида ўқитиш;

мактабгача таълим тимизиде такомиллаштирилган “Илк қадам” давлат ўқув дастурини амалиётга кенг жорий этиш;

мактабгача таълим ташкилотларини таълим даражасини янада ривожлантиришга қаратилган 25 номдаги ўқув-методик ва дидактик материаллар билан таъминлаш;

жамоатчилик назоратига асосланган ота-оналар учун болалар тарбияси ва таълимига оид Интернет ресурсларини яратиш;

таълимда дуал тизимини кенг жорий этиш, бунда таълим шаклида ўқувчи бир пайтнинг ўзиде про-

фессинал таълим муассасасида назарий билимларни олади ва ишлаб чиқариш корхонасида меҳнат фаолиятини амалга ошириб, амалий кўникмаларини мустаҳкамлайди (Германия, Швейцария, Австрия тажрибаси).

Давлат дастуридан кўриш муминки, Ўзбекистонда сиёсий бошқарувни янада мустаҳкамлаш сиёсий қарорлар қабул қилишда фуқаролар фаоллигини оширишга доир янги тенденциялар билан кечмоқда ва улар куйидагилардан иборат:

Фуқароларнинг ўз маҳалласи ҳаётидаги иштирокини кучайтириш ҳамда давлат органлари ва маҳаллалар ўртасида тўғридан-тўғри алоқаларни йўлга қўйиш орқали жойлардаги муаммоларнинг олдини олиш ҳамда уларнинг сиёсий муносабатларда фаоллигини ошириш;

Халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Кенгашларининг маҳаллалардаги муаммоларни ҳал қилишдаги ролини ошириш, ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, аҳолининг турмуш даражасини ошириш бўйича доимий комиссиялар фаолиятини кучайтириш ҳамда уларни парламент билан ўзаро яқинлаштириш механизмларини кенг жорий қилиш;

Биринчи марта тажриба тариқасида халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Кенгашларининг комиссия раисларини доимий асосда фаолият олиб боришларини ташкил этишни демократик тамойилларни янада мустаҳкамлаш омили сифатида талқин этиш мумкин;

Давлат бошқаруви органлари фаолиятини “фуқароларга хизмат қилишга йўналтириш” тамойили асо-

сида трансформация қилиш;

Давлат фуқаролик хизматчиларининг раҳбарлик лавозимларига истиқболли ва салоҳиятли бошқарув кадрларни саралаш ва тайёрлаш бўйича “100 нафар энг илғор етакчи” дастурини йўлга қуйиш;

Ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурларини ишлаб чиқишда ва уни амалга оширишда халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Кенгашларининг доимий комиссиялари иштирокини таъминлаш;

Ҳудудларда “Ҳуқумат куни”ни ўтказиш механизми, маҳаллий ва марказий бошқарувнинг ўзаро ва доимий ҳамкорлигини таъминлаш технологиялари жорий этилади;

Ўзбекистонда янги сиёсий институт – “Маҳалла назорати” ва “маҳалла раиси сўрови”ни жорий қилиш ҳудудлардаги ижтимоий-сиёсий кайфиятни доимий ўрганиш ва уни ҳал этиш борасида ўзаро ҳамкорликни таъминлашнинг асосий шарти бўлиб хизмат қилади.

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, Давлат дастури ва унинг муҳокамасида фуқароларнинг иштироки, аввало, уларнинг фаоллиги ва сиёсий дахлдорлик ҳисси юқорилиги билан изоҳланса, иккинчи томондан, бу жамиятда ислохотларнинг қанчалик самара беришининг асосий индикатори ҳисобланади. Зеро, жамиятда демократия ва фуқаролик жамияти фуқаро ва давлат манфаатлари бирлашувига боғлиқ ҳолда кечади.

Ғолибжон МАҲАММАДЖАНОВ,
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
хузуридаги Қонунчилик муаммолари ва
парламент тадқиқотлари институти БМТ ўқув
маркази раҳбари

ИККИЛАМЧИ ХОМ АШЁЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ

Табиий ипак - ҳайвонот олами, яъни ҳашаротлар синфига мансуб ипак қурти пилласидан олиниб, у қимматбаҳо тўқимачилик хом ашёси ҳисобланади. Табиий ипак технологик ва сифат кўрсаткичлари бўйича бошқа табиий товлардан устун туради. Шунга кўра табиий ипакдан нафақат кенг истеъмол моллари олинади, техникада ҳам ундан самарали фойдаланилади. Демак, унинг миқдорини ошириш иқтисодий самарадорликка, ассортиментлар сони кўпайишига сабаб бўлади.

Маълумки, пилла етиштириш жараёнида турли омиллар таъсирида навли пиллалар билан қаторда нуқсонли пиллалар ҳам пайдо бўлади. Навли пиллалар деб берилган зот дурагайга боғлиқ ранг ва шаклига эга, тоза, қаттиқ, бутун, нуқсонсиз қобикқа эга ва ичида ғумбак шаклланган пиллаларга айтилади. Нуқсонли пиллалар деб эса зот ва дурагай бўйича қобикнинг тузилиши, шакли, тозалиги, бутунлиги билан фарқланувчи пиллаларга айтилади. Нуқсонли пиллаларга қўшалок ғумбакли, шакли бузук, юпка қобикли, тешик, атлас, доғли, даста изли пиллалар қиради. Қўшалок ғумбакли пиллалар иккита ва ундак ортиқ қуртлар биргаликда ўраган пиллалар бўлиб, бошқа пиллаларга нисбатан каттароқ ва шакли биров бузилган бўлади. Албатта иккита ва ундан ортиқ қурт ўраганлиги сабабли ипаги кўпроқ бўлади. Ҳаттоки уни халқ орасида ипаги кўплигини инобатга олиб “барака пилла” дейилади. Лекин технологик жараёнларда уни чувиш қийин бўлганлиги сабабли нуқсонли пиллалар қаторига қўшилган. Хўш, уларнинг пайдо бўлишига сабаб нима? Бунга асосан дасталарнинг етишмаслиги, жойнинг торлиги, ҳамма қуртларнинг бир вақтнинг ўзида пилла ўраши сабаб бўлади. Албатта ипак қурти икки жинсли ҳашарот бўлганлиги учун қўшалок ғумбакли пилла ичида қайси жинс билан бирга ўраши қизиқ. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, бундай пиллаларнинг тўртдан бир қисмини бир хил жинслилар ўраган бўлса, яъни фақат эркак ва фақат ургочи, иккидан бир қисмини эса эркак ва ургочи қуртлар ҳамкорликда ўраган бўлади.

Пилла етиштириш даврида шакли бузук, яъни берилган зот ва дурагай қуртлар ўраган пиллалар шаклидан бошқачароқ пиллалар бўлиб, улар асо-

сан уруғ заводлари ишчиларининг масъулиятсиз ёндашуви оқибатида ҳосил бўлади. Яна бундай пиллаларнинг пайдо бўлишига жой торлиги ва дасталарнинг етишмаслиги сабаб бўлади.

Юпка қобикли пиллалар қуртнинг озукага тўйинмаслиги ёки касалланиши туфайли пайдо бўлса, тешик пиллалар эса кемирувчи ва қобикхўр кўнғизлар ҳужумидан пайдо бўлади. Силлиқ юзали ва даста изли пиллаларнинг пайдо бўлишига қуртхона майдонининг етарли даражада эмаслиги сабаб бўлади.

Нуқсонли пиллаларнинг яна бир тури доғли пиллалар бўлиб, доғлар ранги ва ички ва ташқи тарафидан зарарлангани билан фарқланади. Бундай пиллаларнинг пайдо бўлишига асосан қуртларнинг турли вируслар билан касалланиши сабаб бўлади. Демак, ташқи ва ички омиллар туфайли биз хоҳла-масакда, нуқсонли пиллалар ҳосил бўлади. Шунга кўра, уларни қайта ишлаб ипак олиш долзарб масала ҳисобланади. Бундай қиммат хом ашёдан самарали фойдаланиш эса иқтисодий самарадорликни беради. Тадқиқотлар олиб бориш натижасида бундай нуқсонли пиллалар икки гуруҳга: чувишга яроқли ва яроқсиз пиллаларга ажратилди. Чувишга яроқли пиллаларга қўшалок ғумбакли, шакли бузук, даста изли, силлиқ ялтироқ жойли, доғли пиллалар кириб, улар структураси турлича бўлгани билан навли пиллалардан фарқ қилади. Чувиш даврида кўп узилиши ҳисобига иш унумдорликка ўз таъсирини кўрсатади. Демак, тадқиқот объекти сифатида юқоридаги пиллалар олинди ва улардан сифатли ипак ажратиб олиш устида изланишлар олиб борилди.

Пилла чувиш технологиясида бундай пиллалар яхши буғланмаганлиги сабабли кўп узилишлар

содир бўлади. Чунки бундай нуқсонли пиллалар қобиғи бўйлаб турлича ўтказувчанликка эга бўлади. Шунинг ҳисобига сув ўтиши қийинлашади. Демак, қобик бўйлаб сув ўтишининг бир текислигини таъминлаш керак. Бунинг устида кўп изланишлар олиб борилиб мақбул вариантлар ишлаб чиқилди. Бу сирт фаол моддалардан фойдаланиб пилланинг технологик хусусиятини ошириш бўлиб сирт фаол моддани пилла хусусиятига яқин бўлганларини танлаш мақсадга мувофиқ эканлигини кўрсатди.

Ипак ишлаб чиқариш саноатида кўп миқдорда сув ишлатилиб, иш охирида таркибида оксил ва ёғ бўлган оқава чиқариб юборилади. Бу иккиламчи ресурсни ишлатиш чиқиндисиз технологиянинг яна бир жабҳаси ҳисобланади. Биз нуқсонли пиллаларни чувишга тайёрлаш жараёнида ишлатиш учун шу оқава сувни асос қилиб олдик. Оқава сувни сирт фаол моддага айланттириш учун эса ишкор ва пилла чувиш конхонасида чиқинди сифатида чиқаётган ғумбакдан фойдаланилди. Олинган сирт фаол модда билан нуқсонли пиллалар ишлов берилиб чувиш амалиёти қўлланилди. Натижа кутгандек чиқиб, ҳатто навли пиллаларни чувиш режимини қўллаш имконияти бўлди. Эски усулда чувилганда иш унумдорлиги жуда паст бўлган технологик режимдан фойдаланилар эди. Яъни чувиш тезлигини жуда паст қўллаган ҳолатда. Шу билан бирга олинган хом ипак жуда нуқсонли бўлиб чиқарди.

Таклиф этилаётган усулда эса ипак ишлаб чиқариш соҳасининг чиқиндиларидан олинган сирт фаол модда қўллаш орқали ипак миқдори ва сифатини оширишга эришилиб, иккиламчи хом ашёлардан яъни нуқсонли пиллалардан самарали фойдаланиш йўллари очилди.

Нигора ИСЛАМБЕКОВА,
Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат
институтининг «Ипак технологияси» кафедраси
профессори

ТОПТАЛГАН ТАҚДИРГА
КИМ ЖАВОБГАР?

Таассуф

Фалокат тоши оёгинг остида туради-ю, билмай юраверасан. Охири бориб, оёгинг чалинганида додлашдан бошқа чора тополмайсан, киши. Ҳа, тақдирни билиб бўлмайди.

Яқинда барчамизни ларзага солган, қайсидир маънода огоҳликка чақирган ўн икки ёшли қизнинг бевақт ўлими ҳам ана шундай фалокат натижасидир. Ўгай тақдирнинг, нохуш тасодифларнинг ва ўз нафсига қул, инсонийлик чегараларидан икки оёқлаб хатлаб ўтган бир махлуқнинг қурбони бўлган бу жажжи қизалокнинг осмонлар қадар мусаффо ва бепоён орзулари бор эди. Онасининг ушбу сўзларини эшитиб, вужудим титраб кетди: “Қизим дерди: “Ойижон, мен катта одам бўлишим керак. Стюардесса бўламан, дерди. Халққа танилишим керак дерди, ўлиги танилди халққа боламни, ўлиги”.

Атрофдагиларнинг бераётган далда ва ҳамдардликларига карамай, алам ва изтироблар ила юзма-юз, яккама-якка олишаётган бу муштипар онанинг оз бўлса-да, овунадиган яна икки қизалоғи бор. Аммо ёши бир жойга бориб қолган, ота-онаси чет элга кетганида Муслимани ёшлигидан катта қилган, фалокатда ўзини айбор санаб,

виждон азобида қийналиб яшаётган шўрлик буви нима қилсин? Халқимизда “Асраган кўзга чўп тушар” деган мақол бор. Бунинг қанчалик ҳақиқатлигига хокисор бувининг сўзларини эшитиб, яна бир карра амин бўлдим.

“Бизнинг маҳалламиз иккига ажралган. Ўртада дала бор эди. Даладаги каналда нечта одамнинг ўлиги чиқди. Шулардан кўрқиб, қизимни кичкиналигидан ўзим катта қилганман. Кўз қорачиғимдай асрардим. Бу маҳалладан нариги маҳаллага боргунча йўллардан қизганардим. Уйимнинг олдидаги ариқдан ўлиги чиқди” дейди фарёд билан.

Бу гапларни эшитарканман, ёзувчи Хуршид Дўстмухаммаднинг “Чаёнгул” асаридаги бахтиқаро Гулшоднинг тақдирини эсладим. Қораниятли қисматга хизмат қилган тасодифлар Гулшоднинг умрини қандай барбод қилган бўлса, Муслиманинг умрига ҳам худди шундай зомин бўлди. Қизча юрган йўлларда ҳеч кимнинг бўлмагани, ўз уйининг дарвозасига келиб, энди кўнги-роқни чалишга ҳозирланаётган пайтда қотилнинг унга ташланиб, кўтариб олиб кетиш ҳолатларини ҳеч ким кўрмагани каби Гулшоднинг ҳам ёрдамга муҳтож, ночор пайтида додини бирор кимса эшитмаганига ўхшатиш мумкин. Тасодифлар занжири

шу қадар чигалки, муштипар она қизидан хавотир олиб, яқин қўшниси бўлгани учун биринчи қотилнинг акасига телефон қилади. Қотилнинг ўзи эса қизни булғаб, бурда-бурда қилиб, билмадим, яна қайси виждон билан уни қидиришга ёрдам бермоқчи бўлади?

Онасининг айтишича, агар ярим соат олдинроқ ҳаракат қилинса, қизчанинг умрини сақлаб қолиш мумкин бўлган. Аммо ҳужжат учун ушлаб туришган. Ҳа, ҳужжат муҳим, руҳсат муҳим, инсон ўлса-да, бир парча қоғоз муҳим. Нахот маҳалланинг нозири бўла туриб, ўз маҳалласида яшовчи фуқароларнинг қандайлигини билмасан?

Халқимизни ларзага солган бу воқеа ҳамма учун бир дарс бўлди. Педофилик кимда борлигини, кимнинг нафси ҳақалак отиб кетмаганини билмаган ҳолда, қизларга ёшлигидан бегона эркаклар билан мулоқотда бўлмасликни, улар яқинлашса ёки тегишга уринса, кескин қаршилик кўрсатишни, ундай пайтларда ҳеч ким бўлмаса, бақариб ёрдам сўрашни ўргатишимиз керак. Бу ҳолатга кўпгина мамлакатларда, масалан, Америкада жиддий қаралар экан. АҚШда бирор мактабга бегона яқин келса, ҳатто панжара ортидан гапирса, хавфсизлик хизмати ходими сўроққа тутилган. Бизда ҳам шу тартиб жорий қилиниши керак. Энг асосийси, лоқайдлик, бегонанинг боласику, деган ўта совуқ муносабатдан халос бўлишимиз шарт.

Меҳриноза ФАРМОНОВА

Парламент комиссиясининг 2023 йил 22 февралдаги
16-сонли қарорига 1-илова

Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фонди “Жамият ва оилада соғлом ижтимоий-маънавий муҳитни таъминлаш” мавзуида Давлат грантлари ажратиш учун 1-танловни ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Танловга нодавлат нотижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг қуйидаги мақсадларни назарда тутувчи ижтимоий аҳамиятга молик лойиҳалари қабул қилинади:

1. Ёшларда, айниқса уюшмаган, тарбияси оғир бўлган ёшларда ғоявий ва ахборот хуружларига қарши маънавий ҳамда мафкуравий иммунитетни кучайтириш, уларни жамиятдаги мослашувига қўмаклашиш;

2. Ўсиб келаётган ёш авлодни миллий қадриятларга садоқат руҳида тарбиялаш;

3. “Оммавий маданият” каби салбий иллатларга қарши иммунитетни шакллантиришда ижтимоий тармоқлар имкониятларидан фойдаланиш;

4. Гиёҳвандлик, ахлоқсизлик ва зарарли таъсирдан ҳимоя қилишда таълим муассасалари, оила ва маҳалла институтлари билан ҳамкорликни кучайтириш;

5. Маҳаллаларда, оилаларда ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигига салбий таъсир кўрсатувчи ҳолатларнинг олдини олиш;

6. Жамиятда радикаллашув ва мутаассиблик, ёт ғоялар таъсирига қарши мустаҳкам маънавий ҳимоя қобиғи шаклланишига қўмаклашиш;

7. Экстремизм ватерроризм ғоялар тарқалишининг олдини олиш мақсадида анъанавий қадриятлар ва бағрикенглик мафкурасини тарғиб қилиш, ушбу ғояларга нисбатан аҳоли орасида муросасизлик туйғусини шакллантириш;

8. Турли ҳуқуқбузарликларга мойил ёшларни, вояга етмаганларни маънавий-маърифий, ахлоқий тарбиялашда ижтимоий шерикликни кучайтириш;

9. Мамлакатда амалга оширилаётган ислохотларнинг мазмун-моҳияти ва аҳамиятини кенг жамоатчиликка етказишнинг инновацион шакллари амалиётга киритиш;

10. Оилавий ажримлар, ноқонуний никоҳларнинг олдини олиш, ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлашга қўмаклашиш.

Давлат гранти ажратиш учун қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилади:

1. Ташкилот раҳбари томонидан имзоланган ва муҳр билан тасдиқланган кузатув хати;

2. Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фондининг www.fondngo.uz расмий веб сайти ва https://t.me/GROUP_JAMOAT_FONDI телеграм каналида жойлаштирилган ва янги юкланган шаклда тўлдирилган давлат гранти лойиҳаси учун ариза;

3. Охириги ўзгартириш ва қўшимчалар билан давлат рўйхатидан ўтган ННТлар ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг Устави (Низоми) нусхаси;

4. Ташкилотнинг давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси;

5. Агар лойиҳани амалга ошириш лицензияланадиган фаолиятни талаб қилса, унда лицензиянинг нусхаси;

6. Ташкилотнинг солиқ қарзи мавжуд эмаслиги тўғрисида маълумотнома;

7. Манфаатдор давлат ва жамоат ташкилотларининг тавсия ҳамда қўллаб-қувватлаш хатлари.

Битта лойиҳа учун ажратиладиган грант миқдори – 100 миллион сўмгача.

Ҳужжатлар 2023 йил 27 февралдан 31 мартгача қабул қилинади.

Ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги ННТларни ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди номига “Ўзбекистон почтаси” орқали юбориладиган муҳрланган конвертларда (А4 форматда) қуйидаги манзил бўйича қабул қилинади: 100035, Тошкент шаҳри, Бунёдкор кўчаси, 1-уй.

Ҳужжатларни тақдим этиш шартлари ва намуналари билан Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фондининг www.fondngo.uz расмий веб сайтида танишиш мумкин.

Маълумот учун телефонлар: (71) 239-26-76, (71) 239-26-86.

Парламент комиссиясининг 2023 йил 22 февралдаги
16-сонли қарорига 2-илова

Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фонди “Аҳолини тадбиркорликка кенг жалб этишга қўмаклашиш” мавзуида Давлат грантлари ажратиш учун 2-танловни ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Танловга нодавлат нотижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг қуйидаги мақсадларни назарда тутувчи ижтимоий аҳамиятга молик лойиҳалари қабул қилинади:

1. Худудларда ижтимоий ва маиший инфратузилмани яратишга, оилавий бизнес, хусусий тадбиркорлик, касаначилик, халқ хунармандчилигини ривожлантиришга ҳамда аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифатини яхшилашга қўмаклашиш;

2. Давлат органлари ва бизнес субъектлари билан ҳамкорликда ёшлар, аёллар ва ёш оилаларнинг бандлигини таъминлаш;

3. Хориждан вақтинча меҳнат фаолиятини амалга ошириб қайтган фуқароларнинг бандлигини таъминлаш, уларни мамлакатдаги бунёдкорлик ишларига кенг жалб қилиш;

4. Жойларда бандликни таъминлашда, камбағалликни қисқартиришда, айниқса, ёшларни ва аёлларни касбга йўналтиришда давлат органлари билан ижтимоий шерикликни кучайтириш;

5. Уй хўжалиги асосида оилавий тадбиркорликни ривожлантириш;

6. Ногиронлиги бўлган ёшлар бандлигини таъминлаш, уларнинг даромад манбаларини кенгайтиришда ижтимоий корхоналарни ривожлантириш;

7. Норасмий банд ёки банд бўлмаган аҳолини касбга қайта тайёрлаш;

8. Хотин-қизлар ва ёшларни иқтисодий, молиявий ва бизнес соҳасидаги кўникмаларини юксалтириш;

9. Миллий хунармандчилик соҳасида устоз-мураббийлик анъаналарини янада ривожлантириш, кекса авлоднинг билими, тажрибаси ва меҳнат салоҳиятидан фойдаланиш, уларни ҳаётга татбиқ этишга қўмаклашиш.

Давлат гранти ажратиш учун қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилади:

1. Ташкилот раҳбари томонидан имзоланган ва муҳр билан тасдиқланган кузатув хати;

2. Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фондининг www.fondngo.uz расмий веб сайти ва https://t.me/GROUP_JAMOAT_FONDI телеграм каналида жойлаштирилган ва янги юкланган шаклда тўлдирилган давлат гранти лойиҳаси учун ариза;

3. Охириги ўзгартириш ва қўшимчалар билан давлат рўйхатидан ўтган ННТлар ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг Устави (Низоми) нусхаси;

4. Ташкилотнинг давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси;

5. Агар лойиҳани амалга ошириш лицензияланадиган фаолиятни талаб қилса, унда лицензиянинг нусхаси;

6. Ташкилотнинг солиқ қарзи мавжуд эмаслиги тўғрисида маълумотнома;

7. Манфаатдор давлат ва жамоат ташкилотларининг тавсия ҳамда қўллаб-қувватлаш хатлари.

Битта лойиҳа учун ажратиладиган грант миқдори – 100 миллион сўмгача.

Ҳужжатлар 2023 йил 27 февралдан 31 мартгача қабул қилинади.

Ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги ННТларни ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди номига “Ўзбекистон почтаси” орқали юбориладиган муҳрланган конвертларда (А4 форматда) қуйидаги манзил бўйича қабул қилинади: 100035, Тошкент шаҳри, Бунёдкор кўчаси, 1-уй.

Ҳужжатларни тақдим этиш шартлари ва намуналари билан Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фондининг www.fondngo.uz расмий веб сайтида танишиш мумкин.

Маълумот учун телефонлар: (71) 239-26-76, (71) 239-26-86.

ЖАМИЯТ

BONG.UZ

Муассислар:

Табиат ресурслари
вазирлиги.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар
ҳаракати —
Ўзбекистон

Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон
Нодавлат нотижорат
ташкилотлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир
Мақсуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.
“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмахонасида чоп этилди.
Манзил:

Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-310
Адади: 1012.

Пайшанба куни чиқади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табоқ.
Баҳоси келишилган нарҳда.

Газета Ўзбекистон
матбуот ва ахборот
агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жиҳатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ” нашриёт-
матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

100000, Тошкент шаҳри
Матбуотчилар кўчаси 32.
Маълумот учун телефонлар:
71-233-72-77,
71-233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:

Электрон почта:
jamiyat@umail.uz

Газета индекси — 131
“ЖАМИЯТ” дан олинган
маълумотларда манба

сифатида газета номи
кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти:

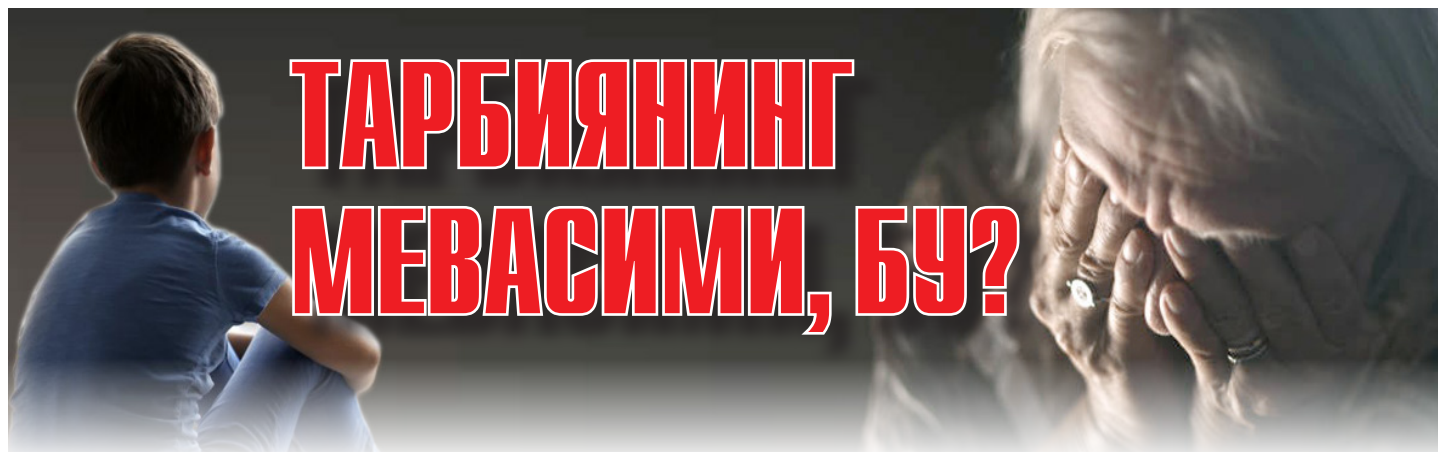
20:00
1 2 3 4 5 6

Қариси бор уйнинг париси бор, деб бежиз айтмаганлар. Бу гапнинг маъно-мазмуни-ю, моҳиятини ёши эллик-олтмишдан ошганлар яхши билдилар. Чунки улар турмушнинг оғир-енгили, аччиқ-чучиги-ю, пасту-баландини кўравериб, ахлоқ-одоб бобида ўзига хос мактаб яратган болалари-ю, бувиларининг тарбиясини олган, панд-насиҳатлари-ю, ўғитларини онгу-шуурларига сингдирган ва озми-кўпми уларга амал қиладиган инсонлар.

Минг афсуски, ана шу ёшдаги инсонларнинг ҳаммаси ҳам бобо ва бувиларидан юктирган ўзбекона тарбияни ўз фарзандларига кунт ва қатъиятлик билан ўргатаптилар деб бўлмайди. Ана шундай ота-оналарнинг ўта лоқайдлиги туфайли бугунги ёшларнинг кўплари “қариси бор уйнинг париси бор”, деган ҳикмат нима ни англатиши у ёқда турсин, уни ҳатто эшитмаган ҳам. Аслида биз айтган ёшга борган ёки ундан ошган ота-оналар (айниқса, шаҳарликлар) нинг кўпчилиги “замонавий”лашиб кетганлиги боис болалиқда кексалардан эшитганларини ё аллақачон унутиб юборганлар ё уларни бугунги ҳаётга тўғри келмайди, деб билдилар, шекилли. Шу сабабли, оилада бериладиган тарбия кундан-кунга сустрлашиб бораётганлиги яққол кўринмоқда. Ачинарлиси шундаки, ота-она ўзининг бурчи ҳисобланмиш бу масъулиятли вазифани кўпроқ мактабга ишониб қўйган. Агар, мактаб ўз ўқувчисининг тарбияси билан жиддий шуғулланганида дарс пайтида тўрт-беш ўқувчи кўзга кўринмайдиган жойда мириқиб чекиб турмаган, совуқ курол олиб юрмаган, ёкавайрон бўлиб жанжаллашмаган бўларди. Агар, мактаб ўз ўқувчисининг куюшқондан чиқиб кетаётганлигини ота-онага айтадиган бўлса, балога қолади. Таълим-тарбия мактабнинг иши дея ўшқиршдан тоймайди ота-она. Шу боис мактаб оғримаган бошини оғритишни истамайди. Ҳамма бало ана шундан келиб чиқмоқда. Қарабсизки, назоратсиз қолган бола ўқитувчисига ҳам, ота-онасига ҳам уялмай-нетмай ёлғон гапира бошлайди. Кўп ўтмай кўполлигини намоён этади. Ундан кейин ўзини оклаш учун бақиршига ўтади. Шу тарика боланинг кусурлари ортиб бораверади. Хўш, унинг шу даражагача бормаслиги учун ота-онанинг вазифаси нимадан иборат бўлади-ю, мактабнинг зиммасига нималар юкланади? Бу саволга жавоб беришдан олдин “қариси бор уйнинг париси бор” деган мақолнинг моҳиятига тўхталсак.

Мен икки қадрли, азиз ва меҳрибон инсонлар – бобом билан бувимнинг тарбиясини олган, уларнинг ўғитлари-ю, панд-насиҳатларидан баҳраманд бўлган ва бугун ўзимга ҳам бобо мақоми насиб этган ёши улуг одамман. Бобом билан бувимнинг оламдан ўтганларига ярим асрдан ошган бўлса-да, уларнинг бўй-бастлари, юриш-туришлари, гап-сўзларидан тортиб, то нур ёғилиб турадиган юзу-кўзларигача ҳамон кўз олдимда. Улар уйимизнинг париштасигина эмас, сариштаси, кўрку-камолли, файзу-барақаси, тинч-тотувлиги, тарбиячиси-ю, маслаҳатчиси ҳам эдилар. Уларни отам билан онам ҳам, биз болалар ҳам жуда-жуда яхши кўрар, қақирганларида “лаббай” деб жавоб берар, айтганларини жону-дилмиз билан бажарар эдик. Мен бобомнинг ҳам, бувимнинг ҳам жеркиб танбех берганларини эслай олмайман. Улар матал, мақол, ривоятларни кўп билишар ва ўрнига қўйиб ишлатар эдилар. Бобом ёки бувим бир кун-ярим кун бир ёққа кетгудай бўлсалар, уйимиз хувиллаб қолгандай бўлар, дарров

соғинар, келишларини интизор бўлиб кутардик. Тарбия масаласига келсак, бобомнинг ҳам, бувимнинг ҳам ўз усул ва услублари бор эди. Бобом кўпроқ иш буюриб, унинг қандай бажарилганлиги-

ни назорат қилсалар, бувим тоза-озодалик, ҳаром-ҳаришдан йироқ юриш, гап пойламаслик, аёллар ва қизларни аяш, ота билан онани ҳеч қачон ранжитмаслик ҳақида ҳикоялар айтиб, қалбимизга меҳнатсеварлик, ҳалоллик, меҳр-оқибат туйғуларини жо этардилар. Бобомнинг кўзларини қадаб туришлари, бувимнинг “уят” дейишларининг ўзи биз учун жазо эди. Мана шу жазони олмаслик учун дарсимизни ҳам, буюрилган юмушларни ҳам кўнгилдагидек қилиб қўярдик.

Тўғри, у пайтлар масжид борки, колхознинг минерал ўғитлар ёки бошқа нарсалари сақланадиган омборхоналарига айланган, бирон бир жойда ёшлар тугул, кекса эркак ва аёл кишининг намоз ўқигани кўзга ташланмас эди. Мактаб ва олий ўқув юртларида “худо ҳам, дин ҳам йўқ” деган ғирт беъмани советча сиёсат юритилар, миллий қадриятларимиз, урф-одат ва анъаналаримиз йўлларига ғов қўйилган, уларга эскилик сарқити, деб қаралар эди. Шунга қарамай, ёшлари саксонга бориб қолган бобом билан бувимнинг тилларидан худо сўзи тушмас, унинг ҳамма нарсани кўриб-билиб туришини, имон-инсофли, дину-диёнати, бировнинг ҳақиқа хийнат қилмайдиган виждонли одамларни вақти-соати билан мукофотлаб туришини, ноҳўя ишни касб қилган ёмонларни жазосиз қолдирмаслигини мисоллар билан қуллогимизга қўйиб қўярдилар. Оқар сувга ахлат ташламаслик, нонни исроф қилмаслик, катталарга иззат-ҳурмат кўрсатиш, улар олдида ўзини қандай тутиш, ёмон сўзларни тилга олмаслик, ўғирлик қилмаслик, рост гапириш – буларнинг ҳаммасини болалигимизданок бобом билан бувимнинг мактабларида ўрганганмиз. Хуллас, улардан нимаики укқан бўлсам, ҳамма-ҳаммаси бугунга қадар мени фақат ҳалол ишлашга, ҳалол яшашга, ҳаромдан ҳазар қилишга, адолатпарварликка, бир сўз билан айтганда эзгуликка даъват этиб келмоқда. Бунинг учун улардан чексиз миннатдорман. Номларини ҳамиша чуқур ҳурмат ила ёдга олиб, жойлари жаннатда бўлсин дея дуо қиламан.

Аллоҳга шукроналар бўлсинким, бугунги ёшларимиз мустақиллик шарофати билан Исломи дини яна қал-

бимизга қайтган, Қуръони қарим ва Имом Бухорий каби буюк бобоқалонларимизнинг ҳадисларини она тилимизда ўқиб, ўрганиб, диний билим ва тушунчаларимизни бойитиб, уларга амал қилиб яшашга кенг йўл очиб берилган ажойиб бир замонда яшайптилар. Бунинг устига ахлоқ-одобга бағишланган китобларни топиб ўқиш муаммо эмас, дин пешволари томонидан ана шу мавзуда маърузалар қилинадиган масжидлар эшиклари ҳам очик. Давлатимиз фарзандларимизнинг комил инсонлар бўлиб улғайишлари учун нимаики зарур бўлса, барини қилиб берапти. Аммо, тўқликка шўхлик деймизми, ёшларимиз тарбия-

Дори қанчалик аччиқ бўлмасин, бемор уни истеъмол қилишга мажбур. Гап эгасини топади деган умид билан эътиборингизни яна бир аянчли мисолга қаратмоқчиман. Уй-жойи бут, ўзининг ҳам, хотинининг ҳам остида гижинглаб турган мошинаси бор бойвачча йигитнинг кекса отаси қариялар уйида яшаётганлигига нима дейсиз? Бугун ҳассага таяниб қолган кекса ота ўғилни шу ниятда дунёга келтирганмиди? Шу ниятда бировдан кам қилмай едириб-ичириб, ўқитиб, одам қилганмиди? Наҳотки, ўғил отасига қилган бу “ҳиммати” эрта бир кун ўзига қайтиши ўйламади? Наҳотки, у ота рози- худо рози деган ҳикматни эшитмаган бўлса? Ўғил деган

сидаги қора доғлар гоҳ мактабда, гоҳ кўча-кўйда, гоҳ оилада “манаман”-деб, ўзгаларнинг иззат-нафсига тегмай қолмаяпти. Дарвоқе, набираларга кўз-қулоқ бўлиб, уларнинг қаддини ўлчаб, тўғри йўлдан чиқармаслик учун тергаб турадиган бобо ва бувиларимиз бундан хабардормиканлар? Ёки улар ҳам “замонавий”лашиб кетдиларми? Кузатувларимиздан маълум бўлаптики, уларнинг қарашлари-ю, фикрлари набираларигагина эмас, ўзларининг ўғил-қизларига ҳам тўғри келмаётганга ўхшайди. Бу эса айрим чолу-кампириларни ўғилларидан нарироқда -алоҳида яшашга мажбур этмоқда. Уй-жойи етарли бўлган баъзи бир фарзандлар ота-оналарига “квартира” олиб берган бўлса, бунга имкони бўлмаган бошқа бировлари “ғала-ғовурдан тинчроқ бўласиз” деб, қариялар уйига жойлаштириб қўйган. Бу, кекса ота-оналарнинг на фақат ўз фарзандларидан, балки набираларидан ҳам узоқлашишга сабаб бўлаётганлигини афсус билан гапирмай бўлмайди. Маҳалламизда, ҳаёти ҳуқуқ-тартибот идораларида ўтган бир онахон ўғлининг икки фарзанди билан яшар, уларни оқ ювибоқ тарар, мактабга олиб бориб келар, хорижга ишлагани кетган ўғли билан келини болалари учун пул юбориб турар эди. Хориждан қайтгандан сўнг, онахоннинг номида бўлган уч хонали уйни ўғил ўз номига ўтказишга бел боғлади. Муштипар онага эса шаҳарнинг бир бурчидан бир хонали уй олиб бермоқчи бўлди. Умри маҳаллада ўтган она қариганда набираларидан ва кўни-қўшнларидан узоқлашишни истамади. Ана шундан сўнг, бу оиланинг суви тинимади. Ҳар куни жанжал. Маҳалла оксоқолларининг аралашуви ҳам қор қилмади. Ўғил судга мурожаат қилди. Суд иши чўзилгандан чўзилди. Онахоннинг боши касалхонадан чиқмай қолди. Болалигидан кўз очиб кўрган тарбиячи бувисидан узоқлашган набиралар эса аросатда. Масала ҳали бир ёқлик бўлганича йўқ. Мана сизга бир ўғилнинг ўз онасига кўрсатган қаромати. Ишқилиб, худойим қайсар ўғил билан унинг хотинига инсоф берсин-у, она қолган тўрт-беш кунлик умрини ўз уйида жонидан азиз кўрган набиралари билан тинчгина ўтказадиган бўлсин!

шунчалар бағритош бўладими? Маҳалла-кўй, қариндош-уруғ-у, дўсту-биродарларидан уялмаган, Худодан қўрмаган бундай ўғилга яна нима дейиш мумкин? Ёки тарбиянинг мевасими бу?!

Ана шундай ўйлар оғушида ўтирганнимда интернетда яна бир нохуш хабар пайдо бўлди. Чилонзор туманидаги мактаблардан бирининг 11-синфида ўқийдиган йигит иш билан келган собиқ ўқувчини ўртоқларидан ажратиб олиб, нега менинг рухсатимсиз мактабга кирдинг, деб пўписа қилибди. Бошланган ади-бадига нукта қўйиш учун собиқ ўқувчининг синфдошлари орага тушибди. Ўзини мактабнинг хўжайини қилиб кўрсатган ўқувчи кутуриб, хужжатларини олишга келган мактабдошига пичоқ ўқталиб, тан жароҳати етказибди. Ҳозир суриштирув олиб борилаётган экан.

Қизиқку бу. Нега мактабга иш билан келган одам жиноят содир этган мана шу 11-синф ўқувчисининг рухсатисиз ичкарига кириши мумкин эмас? У мактаб директорими? Унинг ўринбосарими? Синф раҳбари ёки эшикбонми? Ким у ўзи? Унга бундай ҳуқуқни ким ҳада этди? Халқ таълимининг юқори бўғинида ўтирганлардан биронтасими? Агар, олиб юриш тақиқланган совуқ курол билан жиноятга қўл урган шу ўқувчи мактабнинг эгаси бўлса, унда директор ва унинг атрофидаги раҳбарлар нима қилиб ўтирибди? Нега улар ўқувчининг пичоқ олиб юрганидан беҳабар? Унинг ахлоқ-одоби яхши эмаслигини синф раҳбари-ю, синфдошлари билмасмиди?! Агар, улар кўзанинг қунида сининини кутишган бўлса, мана синди. Лекин, бундан ким ютди-ю, ким ютказди? Бу саволга ҳали кўп кишининг жавоб беришига тўғри келади.

Мен мақоланинг бошида ўз фарзандининг тарбиясини айрим ота-оналар мактабга ишониб қўйишганини, мактаб эса кўп нарсани кўриб кўрмаганликка, эшитиб эшитмаганликка олаётганлигини айтиб ўтган эдим. Мана исботи. Мана икки ўртадаги тарбиянинг меваси. Бунга набираларнинг бобожонлари-ю, бувижонлари нима деркинлар?!